

Tannhelse

sekretæren

03
15

Prosjektleder Geir Fjerdings

NYTT JOURNAL- SYSTEM FULLT AV FEIL

Les mer side 14

Nye retningslinjer for hygiene

Våre odontologiske læresteder har utarbeidet klare råd for hygienearbeid på tannklinikene.

s. 10

Psykiske lidelser og rus

Rett til fri tannbehandling, men reglene er vanskelige og fylkene har ulik praksis.

s. 16

Aktuelle foredrag på Nordental

Årets Nordental har tilbud om tre ulike foredrag med temaet «tannhelsesekretærdag».

s. 19

NYHET!

Xero får nytt navn og nytt design. Velkommen Flux Dry Mouth!

Nyhet! Xero-produktene får nytt navn og utseende.

I **Flux-familien** lanseres det nå også produkter mot tørr munn. Det er Xero-produktene som endrer navn til Flux Dry Mouth. Først ute er Flux Dry Mouth Rinse og Gel. Begge har samme innhold som tidligere.

Flux Dry Mouth er produkter som hjelper ved tørr munn. Produktene stimulerer spyttproduksjonen, samt fukter og smører slimhinnene. De inneholder også fluor, 0,2% NaF (rinse) og 1000 ppm F (gel) som forebygger karies. Les mer på www.fluxfluor.no

FLUX®

Har du fluxet i dag?

Innhold

Nye retningslinjer for hygiene

Side 10

Nytt journalsystem fullt av feil

Side 14

Tannbehandling, psykiske lidelser og rus

Side 16

Annet innhold:

5 Leder av Gerd Bang-Johansen	27 Uførepensjon med fallgruver
6 Småstoff	28 Forslag om å slå sammen YS og LO
10 Ny retningslinjer for hygiene	30 Fremtiden for offentlig tjenestepensjon
14 Nytt journalsystem fullt av feil	32 Et næringsliv i omstilling
16 Tannbehandling, psykiske lidelser og rus	36 Parat informerer
19 Nordental 2015	38 Spørsmål fra medlemmer
20 Rusproblemer på arbeidsplassen	40 Kryssord, sudoku, anagram og på kryss og tvers
24 Forsikring ved kjøp og salg av bolig	42 Leder i Parat

Medlemsblad for Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF),
Stiftet 23.01.2007.
Tilsluttet Parat (YS).

Utgis av:
Parat
Parat, Pb 9029, Grønland
0133 OSLO

www.parat.com
www.thsf.no

Besøksadresse:
Lakkegata 23, Grønland, Oslo
Telefon: 21 01 36 00
Telefaks: 21 01 38 00

Leder av Tannhelsesekretærenes Forbund:
Gerd Bang-Johansen
Telefon: 21 01 37 70
Mobil: 984 88 100
gerd.bang.johansen@parat.com

Ansvarlig redaktør:
Trygve Bergsland
Telefon: 905 85 639
trygve.bergsland@parat.com

Forsidefoto:
Harald Vingelsgaard

Coverdesign:
@claudiuddu

Annonser:
07 Media, Per-Olav Leth
Telefon: 918 16 012
E-post: perolav@07.no

Layout:
07 Media, avd. Moss
Telefon: 22 79 95 00

Trykk:
Ålgård Offset AS
Telefon: 51 61 15 00

ThsF
Tannhelsesekretærenes Forbund
ISSN:1504-5714

Abonnement:
Parat
Postboks 9029 Grønland
0133 Oslo
Telefon: 21 01 36 00.

en arbeidstaker-organisasjon i YS

ThsF er en yrkesorganisasjon i Parat

Dette produktet er trykket etter svært strenge miljøkrav og er svanemerket, CO₂-nøytralt og 100 prosent resirkulerbart.

85 ÅR
 1930–2015

Opalescence tannkrem

Når du bruker Opalescence tannkrem forsvinner fargepigmenter fra tennene sammen med bakterier og plakk, og det blir ingen riper der nye bakterier og misfarginger får feste, ergo lysere tenner og resultatet fra blekebehandling varer lenger.

Jubileumstilbud

Gavepose med 3 store tannkrem og 3 SMILE tannbørster, kr 200,- verdi kr 582,-

Benytt sjansen! Tilbudene gjelder kun på Nordental.

Oliven- håndkrem i gavepose

En behagelig og skånsom håndkrem fremstilt av ren oliven.

Jubileumstilbud

Kjøp 2 og få 1 gratis, kr 200,-

**Sees på Nordental!
Stand B02-06**

Ta gjerne med deg en trimmet gipsmodell av dine egne tenner og lær å presse blekeskinne.

Blek dine tenner trygt og sikkert med Opalescence

Kjøp 1 Opalescence 100 ml tannkrem og få med gratis 1 x Opalescence 22 ml tannkrem, 4 x 1,2 ml Opalescence blekemiddel, 1 x Opalescence GO ok/uk og 1 x SMILE tannbørste.

Jubileumstilbud

Kr 100,-, verdi kr 522,-. Så langt lageret rekker.

Spa-pakke

Naturlige produkter basert på oliven!
Inneholder: Face wash, Peeling gel, Hand cream, Foot cream, Body wash, Body lotion og Multi use cream. Leveres i gavepose eller gaveeske.

Jubileumstilbud

Kr 200,-, verdi kr 1.099,-

Norsk Orthoform ETABL. 1930
www.norskorthoform.no Depot as

Kritikk av kommunereformen

Regjeringen vil flytte dagens tannhelsetjeneste fra fylkeskommunen og ut i kommunene. Uten en konsekvensutredning mener jeg og resten av tillitsvalgtapparatet i forbundet at dette er en dårlig idé, og mange av oss frykter at resultatet kan bli et dårligere tannhelsetilbud til befolkningen.

Vi arrangerte tidlig i september et møte med alle hovedtillitsvalgte der kommunereformen og flytting av tannhelsetjenesten var tema. Dette er en sak som engasjerer, og i forkant av møtet hadde mange fått med seg innspill fra kolleger og fylkestannlegene som mener forbundet må jobbe for å få frem et tydelig budskap til Stortinget om hvilke negative konsekvenser reformen kan få.

Tannhelsearbeidet som utføres i fylkene fungerer svært bra i dag. Det er sikkert noen store kommuner som vil klare dagens oppgaver, men de små vil slite. Begrunnelsen politikerne bruker i dag, er de samme som den gang man flyttet tannhelsetjenesten fra kommunene til fylket, nemlig behovet for bedre organisering og et mer helhetlig helsetilbud til befolkningen.

Etter forbundets mening er fylkene et godt eksempel på et vellykket og enhetlig helsetilbud som dekker barn, ungdom og en rekke utsatte grupper. Mange kommuner vil med stor sannsynlighet ikke være i stand til å gi et tilsvarende tilbud.

Sentrale myndigheter har opprettet odontologiske kompetansesentre i alle helseregioner. Disse kompetansesentrene skal bidra til kunnskap gjennom forskning innenfor områdene epidemiologi, folkehelsearbeid, odontologisk praksis og

tannhelsetjeneste. Ved en overføring av offentlig tannhelse fra fylkene til kommunene, går det frem av stortingsmeldingen at disse kompetansesentrene står i fare for å bli lagt ned eller videreført i en helt annen form enn i dag.

Det er stor fare for at tannhelsetilbudet vil svekkes og spesialkompetanse vil gå tapt ved overføring av offentlig tannhelsetjeneste til kommunene, og vi har sendt brev til Kommunal- og forvaltningskomiteen der vi uttrykker vår bekymring. Vi har gjennom mange år har bygget opp et godt tannhelsetilbud som ikke må forringes gjennom en reform som ikke er utredet.

Som følge av vårt engasjement i saken skal forbundet i møte med Helse- og omsorgskomiteen på Stortinget der vi får anledning til ytterligere å argumentere for våre synspunkter.

Med vennlig hilsen

Gerd Bang Johansen

Gerd Bang-Johansen
Leder

God tannhelse blant eldre

En kartlegging av tann- og munnstell på 50 sykehjem/bo- og behandlingssentre i Buskerud viser en bedring i tannhygiene, til tross for at flere eldre beholder egne tenner. 83 prosent av de undersøkte hadde egne tenner.

På linje med andre fylker tilbyr Buskerud fylkeskommune gratis tannhelsetjenester til barn og unge fra 0 til 18 år, psykisk utviklingshemmede og til eldre og langtids-syke i institusjon og i hjemmesykepleie. 19- og 20-åringer får tilbud om tannhelsetjenester til 25 prosent av fylkeskommunale takster.

Nasjonale mål for tannhelsesekretærer

Helsedirektoratet har i et rundskriv til kommunene, fylkeskommunene, de regionale helseforetakene og fylkesmennene, satt opp nasjonale mål og prioriteringer på helse- og omsorgsområdet for 2015.

Her ber Helsedirektoratet om at det arbeides aktivt med frafallsproblematikk og andre utfordringer for helsearbeiderfaget, i tillegg til utdanningen for tannhelsesekretærer.

Videre heter det at god tilgang på helsefagarbeidere og annet helsepersonell med videregående opplæring er avgjørende for å møte personellutfordringene i helse- og omsorgstjenestene framover.

Unge natteranglere glemmer tannpussen

Femten- og sekstenåringer som ikke kommer seg i seng om kvelden, spiser sjelden frokost, pusser ikke tennene så ofte og har firedoblet risiko for hull. Det viser en studie publisert i International Journal of Dental Hygiene.

Studiet er et samarbeid mellom tannhelsetjenesten i Uppsala, Dalarna Universitetet og Tannhelsetjenestens kompetansesenter for Nord-Norge.

Kilde: Dagens Medisin

Nytt om tannhelsesekretæruddanningen

Faglig råd for helse- og oppvekstfag (FRHO) har vedtatt å opprette en arbeidsgruppe for å vurdere kompetanse for tannhelsesekretærer.

Bakgrunnen er henvendelser fra Den norske tannlegeforening (NTF) og Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF)

om at kompetansen til nyutdannede tannhelsesekretærer ikke tilfredsstillende nye krav og forventninger i tannhelsetjenesten. De har også meldt bekymringer for at det utdannes for få tannhelsesekretærer til å dekke personellbehovet i tannhelsetjenesten. En rapport fra arbeidsgruppen forventes å være klar før årsskiftet.

Nytt pasientregister

Helsedepartementet vil opprette et nytt kommunalt pasient- og brukerregister som skal gi bedre grunnlag for planlegging, finansiering og evaluering av de kommunale helse- og omsorgstjenestene.

Det nye registeret, som har fått navnet Kommunalt pasient- og brukerregister (KPR), vil kunne slå sammen registrene IPLOS og KUHR. IPLOS er det nasjonale helseregisteret for pleie- og omsorgstjenester, mens KUHR er oppgjørssystemet for kontroll og utbetaling av helseutfusjon. Det foreslås videre en sammenkobling mellom KPR og Norsk pasientregister (NPR).

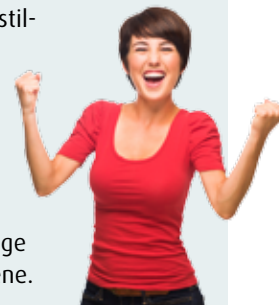

Kilde: Kommunal Rapport

Annonser for ledige stillinger

Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF) har inngått avtale med 07-gruppen som vil ha ansvaret for annonsesalg til bladet vårt. I tillegg finner du en knapp på venstre side på nettsiden til thsf.no med «Ledige stillinger».

Selgeren som nå representerer ThsF heter Per-Olav Leth og treffes på telefon 918 16 012 og e-post perolav@07.no. Tannleger som i tiden fremover skal ansette nye tannhelsesekretærer oppfordres til å annonsere ledige stillinger på vår side. På samme måte oppfordrer vi dere tannhelsesekretærer til å følge med på hvilke jobber som er ledige på de samme sidene.

GPS for demente

Ifølge forbundssekretær Rune Bugge Persson, er Pensjonistforbundet positive til regjeringens forslag om å bruke GPS-teknologi for å spore personer med demens.

Pensjonistforbundets forutsetning for å støtte forslaget er ifølge Bugge Persson at all bruk av ny velferdsteknologi i kommunene ikke skal føre til at det brukes mindre penger på blant annet eldres tannhelse.

Kilde: Akershus Amtstidende.

YS-leder Jorunn Berland.
Foto: Erik M. Sundt.

Forverret arbeidsliv siste to år

Rundt halvparten av norske arbeidstakere mener situasjonen i arbeidslivet er blitt verre siden regjeringen tiltrådte i 2013, ifølge tall fra YS. 49 prosent av de spurte mener situasjonen har blitt verre det siste året. Det er en økning fra 18 prosent i 2013. Kun 12 prosent mener at situasjonen er blitt bedre, mot 28 prosent i 2013. 52 prosent svarer at de opplever at regjeringen har skapt større utrygghet i arbeidslivet.

Over 3000 ansatte, ledere, organiserte og ikke-organiserte har deltatt i undersøkelsen som er utført av Arbeidsforskningsinstituttet for YS.

Arbeiderpartiet og kommunereformen

Tannhelse er en av oppgavene regjeringen vil flytte fra fylkene til kommunene, men Helga Pedersen (Ap) tviler på om folk flest vil merke så mye til regjeringens kommunereform.

– Stor ståhei for ingenting. Kommer noen der ute til å merke noe i det hele tatt? spør Pedersen, som allikevel har merket seg at fagmiljøene advarer mot at de samme miljøene vil smuldre opp når ansvaret for tannhelse flyttes fra fylkeskommunalt nivå.

Helga Pedersen (Ap). Foto: Regjeringen.

Tannleger skal forske på snusbruk

Tannklinikkerne på Hadeland og i Valdres skal delta i et forskningsprosjekt på hvilke effekter ungdoms snusbruk har på munnhulen.

Forskningsgruppen vil blant annet se nærmere på misfarging av tenner, opptrukket tannkjøtt og eventuell endring i tannkjøttet der snusen plasseres.

Forskningsprosjektet «Sammenhengen mellom snusbruk og uønskede orale effekter blant 18–20-åringene» starter i løpet av høsten 2015.

Kilde: oppland.no.

Tannkutt i nord

Nordland fylkeskommune planlegger å halvere antallet klinikker i den offentlige tannhelsetjenesten og foreslår kutt fra dagens 60 klinikker til 30, ifølge Nordland fylkeskommunes økonomiplan.

Venstre-politiker May Valle sier hun vil kjempe mot forslaget som ikke bare vil ramme de mindre tannklinikkene, men også forringe et tverrfaglig helsetilbud som har vært styrken i distriktene. – Dette vil ramme pasientene. Barn, eldre og funksjonshemmede må transporteres over lange avstander for å få tannbehandling, sier hun til bladet Vesterålen.

Kilde: blv.no

Munnhelse og diabetes

10 til 20 prosent av alle med diabetes har tannkjøttproblemer. Diabetes har stor effekt på munnhelsen, og pasienter med diabetes har økt forekomst av munntørrehet, karies, såre slimhinner og ikke minst tannkjøttinfeksjon, skriver Diabetesforbundet i en pressemelding. Personer med diabetes er 2–4 ganger mer utsatt for sykdom i tannkjøtt og munnhule sammenlignet med andre. President i tannlegeforeningen, Camilla Steinum, sier det derfor er viktig å snakke om munnhelsen med fastlegen og å gå til jevnlig kontroll hos tannlege.

Prosjekt om amalgamforgiftning

Pasienter som mener at amalgamfyllingene deres skaper langvarige helseplager, kan nå søke om å bli med i et prosjekt med utprøvende behandling. Prosjektet gjennomføres av Bivirkningsgruppen for odontologiske biomaterialer i Bergen på oppdrag fra Helsedirektoratet. Målet er å få mer kunnskap om eventuelle forandringer av helseplager etter utskiftning av amalgamfyllinger, opplyser Helsedirektoratet. Pasienter kan søke om å bli med i prosjektet fram til 31. desember i år.

Norsk odontologisk forskning kan gi blinde synet tilbake

Ved å dyrke stamceller fra vev hentet ut fra munnslimhinnen har forskere ved Odontologisk fakultet ved Universitetet i Oslo (UiO) funnet en mulig behandlingsmetode for blinde med lidelsen limbal stamcellesvikt.

– Ikke bare kan behandlingen gi disse blinde synet tilbake, men pasientene med denne type blindhet kan også få slippe å leve med betydelige smerter, forteller øyelege og førsteamanuensis Tor Paaske Utheim ved Det odontologiske fakultet ved UiO til forskning.no.

Tannlegeforeningen søker ny generalsekretær

Dagens generalsekretær i tannlegeforeningen, Richard R. Næss, går av med pensjon ved nyttår. Foreningen søker etter en erstatter, og søknadsfristen er 30. oktober. Forbundet har i overkant av 6300 medlemmer og generalsekretæren leder et sekretariat med 24 ansatte knyttet til odontologi, jus, økonomi, kommunikasjon, pedagogikk og IT. Foreningen har kontorer i Oslo sentrum.

Richard R. Næss. Foto: Trygve Bergslund.

Kilde: forskning.no

Dobling av alderspensjon

NAV utbetalte i fjor omtrent 180 milliarder kroner i alderspensjoner, og utbetalingene til pensjon har økt med 98 prosent fra 2006 til 2014. Eldrebølgen er i ferd med å ramme Norge for fullt, og utgiftene til alderspensjoner vil derfor fortsette å stige sterkt i årene som kommer, viser beregningene fra Statistisk sentralbyrå (SSB).

Aktuelle foredrag på Nordental

Under årets Nordental-messe på Lillestrøm i perioden 29. til 31. oktober satser Tannlegeforeningen på tannhelsesekretærene ved å tilby tre foredrag til en «tannhelsesekretærdag».

Tannlegeforeningen skriver at de oppfordrer sine medlemmer til å investere i den faglige kompetansen til tannhelsesekretærene og oppfordrer så mange som mulig til å melde seg på foredragene.

Fortsatt stort frafall i videregående skole

Problemet med frafall er stort i videregående skole, og det er kun 58 prosent av yrkesfagelevne som gjennomfører og består utdanningen i løpet av fem år.

Finmark ligger desidert sist på oversikten fra Statistisk sentralbyrå. Her gjennomførte og besto bare 39 prosent

av yrkesfagelevne i 2009-kullet, mens Akershus ligger på topp, der 77 prosent av elevene fullførte. Oslo, Vest-Agder og Sogn og Fjordane følger tett på med 74 prosent fullføringsgrad, ifølge Aftenposten.

Det er vi som er...

totalleverandør av dentale forbruksvarer, kjeveortopediske produkter og tanntekniske arbeider.

Våre avtalekunder får rabatt på både forbruksvarer, kjeveortopedi og tannteknikk. Derved oppnår du de største økonomiske fordelene på klinikken.

Om du samler dine innkjøp hos LIC Scadenta, følger det gjerne en liten overraskelse med på kjøpet!

*Vår jobb er å gjøre
din jobb lettere!*

www.licscadenta.no

Sandvika:

Tromsø:
Kjeveortopedi:
Tannteknikk:

67 80 58 80

77 67 35 00
67 54 00 23
22 47 72 00

” Rengjøring av bor er krevende, og det er ikke alltid nok å desinfisere og serilisere.

Nye retningslinjer for hygiene

Nye retningslinjer for hygienearbeid på tannlegekontor er nå lagt ut på nettsidene til Helsedirektoratet. De er utarbeidet av de tre odontologiske lærestedene, og inneholder klare råd for hvordan hygienearbeidet skal fungere på tannklinikene.

Av: Marit Bendz

De nye retningslinjene er klare på at alt utstyr som har vært i kontakt med spytt eller blod, skal steriliseres. Det er viktig at denne presiseringen kommer fra de odontologiske lærestedene, da det har vært sprikende meninger om nødvendigheten av autoklivering av alt utstyr. Mange tannhelsesekretærer har i mange tilfeller argumentert for sterilisering mot tannlegens vilje når det diskuteres hvor grundig instrumentene skal rengjøres.

Bør bli nasjonale retningslinjer

Professor Arne Hensten ved Institutt for klinisk odontologi ved UiT Norges arktiske universitet (tidligere universitetet i Tromsø), har ledet arbeidet med å utarbeide de nasjonale retningslinjene for smitteverntiltak og hygienrutiner. De er nå tatt i bruk ved de odontologiske utdanningsinstitusjonene i Tromsø, Bergen og Oslo. Han mener det er naturlig at den praksisen som er utarbeidet for skolene, også skal gjelde i andre deler av tannhelsetjenesten. – Lover og forskrifter om odontologi er dårlig regulert når det gjelder smitte-

vern. Derfor er det ønskelig å få etablert nasjonale retningslinjer på dette feltet, sier Ingrid Slinde som er avdelingstannlege ved Institutt for klinisk odontologi ved Universitet i Bergen. Hun tror nasjonale retningslinjer fortsatt ligger langt fram i tid.

Direktoratet anbefaler

Hildur Cecilie Søhoel var med i styringsgruppen som utarbeidet de nye retningslinjene for smittevern. Hun arbeider nå som seniorrådgiver i Helsedirektoratet, som nylig publiserte retningslinjene rettesnor til offentlige og private tannklinikker.

– Når tre universiteter, med den øverste kompetansen vi har på feltet, har gått sammen om nye retningslinjer, er dette det beste vi har, og det er sannsynlig at innholdet er riktig, sier hun til Tannhelsesekretæren.

Søhoel sier at så lenge ikke Helsedirektoratet selv har utviklet retningslinjene, vil de heller ikke få nasjonal status. – Når vi lager retningslinjer, kjører vi en spesiell og grundig metodikk. Derfor kan ikke vi innstå for prosessen universitetene har benyttet, sier hun.

Helsedirektoratet har heller ingen konkret prosess gående for å gjøre dem om til nasjonale retningslinjer.

– Vi må prioritere. Akkurat nå er det to andre store temaer vi utvikler nasjonale retningslinjer for: TannBarn og kjeveleddslidelser, sier Søhoel.

” Vårt utgangspunkt som helsepersonell er at alle pasienter skal behandles likt og med like stor sikkerhetsmargin.

Sterilisering er bare tull

Diskusjonen på enkelte tannlegekontorer har handlet om hva som er tilstrekkelig av hygienetiltak. Det

skyldes både manglende lovverk og ulik praksis, i tillegg til henvisning til Mikael

Les heftet om nye retningslinjer

Du vil finne heftet om nye retningslinjer for hygienearbeid på tannlegekontor på nettsiden til thsf.no, der du også finner link til det samme på nettsidene til Helsedirektoratet.

Zimmerman, en svensk dosent (tilsvarer førsteamanuensis i Norge) som holder kurs og foredrag om smittevern.

I Sverige brukes begrepet høygradig rent om instrumenter som har vært kjørt i vaskedesinfektoren, og færre instrumenter autoklaveres enn man tradisjonelt har gjort i Norge.

Dette er helt motsatt av hva som stort sett praktiseres i Storbritannia, Tyskland og Frankrike, der det er regler om at det meste av instrumenter som skal inn i munnen må være sterilisert.

– Forutsatt at man bruker en profesjonell desinfektor, er sterilisering bare tull på alle andre instrumenter enn de som penetrerer sterilt vev, sier Zimmerman, som mener autoklaving gir en falsk trygghet og ikke tilfører hygienearbeidet økt sikkerhetsmargin.

Risikabelt å spare tid og penger

Enkelte norske tannleger har også ønsket å redusere bruken av autoklav og mener desinfektor utfører hygienearbeidet i til-

strekkelig grad. Leder for Nasjonal kompetansetjeneste for dekontaminering, Linda Ashurst, er sterkt uenig i denne praksisen og mener det kan utgjøre en smitterisiko.

– Først kan jeg slå fast at det ikke er forsvarlig å kun desinfisere alle instrumenter i tannbehandlingen. Det kan diskuteres hvilke instrumenter som skal desinfiseres og hvilke som må

steriliseres, men det må tas en risikovurdering, og jeg mener mange tar for stor risiko og gjør det for komplisert for seg selv. Munnen er veldig kontaminert og alle instrumenter som benyttes i munnen bør steriliseres i en autoklav, sier hun i en tidligere utgave av Tannhelsekretæren.

Ashurst antar at begrunnelsen for å kutte bort sikkerhetsnivået med autoklaving er kostnader. Det vil spare tid og redusere

behovet for et større antall instrumenter. Den som behandler en pasient kjenner ikke smitterisikoen til den enkelte, og Ashurst sier alle pasienter derfor skal be-

handles som potensielle smittebærere.

– Vårt utgangspunkt som helsepersonell er at alle pasienter skal behandles likt og med like stor sikkerhetsmargin.

” Først kan jeg slå fast at det ikke er forsvarlig å kun desinfisere alle instrumenter i tannbehandlingen.

ThsF ønsker en presisering i retningslinjene

Nestleder i Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF), Anne-Gro Årmo, er godt fornøyd med retningslinjene som nå er utarbeidet fra de odontologiske lærestedene, men savner klarere beskrivelse av hvordan man bør rengjøre bor.

– Rengjøring av bor er krevende, og det er ikke alltid nok å desinfisere og sterilisere. Vasking med såpe og varmt vann i

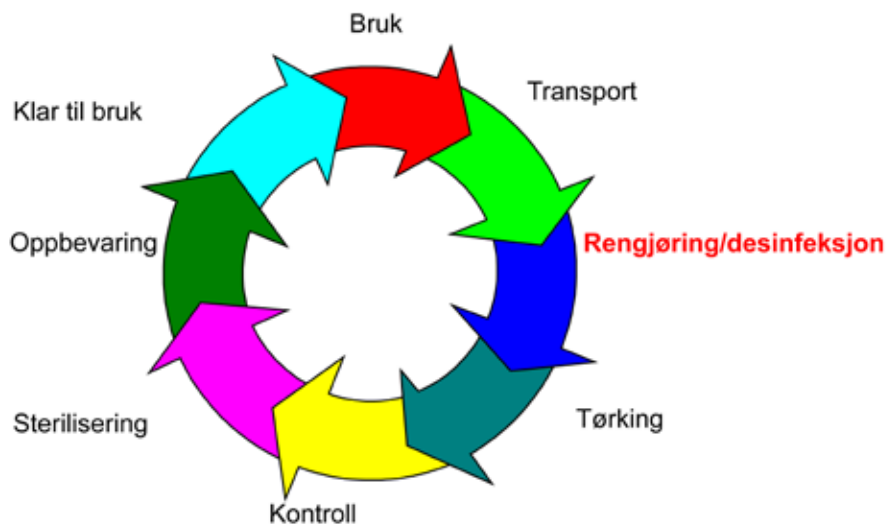
Hygieneplan

desinfektoren, eventuelt også ultralydbad, får vekk det meste, men man må også visuelt sjekke hvert eneste bor om det kan ligge igjen rester av fyllingsmaterialer eller tannpartikler.

Lupe og stålborste må ifølge Årmo til for å få bort alle rester fra forrige pasient.

– Dersom det ligger igjen rester av organisk materiale, vil steriliseringsprosedyren ikke være tilstrekkelig, og vi vil utsette neste pasient for unødig smittefare, sier Årmo som håper dette punktet kan komme inn i en revidert utgave av retningslinjene.

Instrumentbehandling

Dekontaminering

Dekontaminering betyr fjerning eller ødeleggelse av skadelige stoffer for å gjøre medisinsk utstyr fritt for forurensning og trygt å bruke, og er et fellesbegrep for rengjøring, desinfisering og sterilisering.

1. Rengjøring

Synlige flekker, dråper av saliva og blod tørkes av først med vann så med alkoholbasert desinfeksjonsmiddel. Alle overflater tørkes deretter av med alkoholbasert desinfeksjonsmiddel som skal være lett tilgjengelig på behandlingsrommet.

Instrumenter skal rengjøres fortest mulig etter bruk. Blod, spytt og slim bør ikke tørke inn på instrumentene. Organisk materiale kan påvirke den etterfølgende desinfeksjonen mekanisk ved å isolere for varme og hindre kjemiske midler i å komme til, eller kjemisk ved å inaktivere desinfeksjonsmiddelet.

2. Desinfisering

Varmedesinfeksjon skal skje i typegodkjent vaskedesinfektor som tilfredsstiller europasnormen ISO 15883 med temperatur 93 grader i 1–2 minutter, eventuelt 85 grader i 2–5 minutter. Ordinær vaskemaskin er et husholdningsapparat og skal ikke brukes i tannhelsetjenesten.

Kontroller at instrumentene er rene etter at de er desinfisert. Dersom

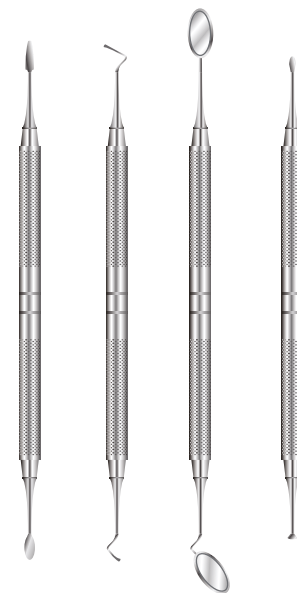
instrumentene ikke er rene, må de rengjøres manuelt og desinfiseres (kjøres i desinfektoren) på nytt. Dersom det brukes børste til manuell rengjøring, skal denne kjøres i oppvaskmaskinen etter bruk. Inntørrking av mikrober påvirker desinfeksjon. Biofilm øker bakterienes motstandskraft mot desinfeksjon.

Instrumenter som både blir behandlet i desinfektor og autoklav er å anse som desinfiserte instrumenter hvis de ikke oppbevares i steril forpakning etter autoklavering.

3. Sterilisering

Utstyr som kommer i kontakt med vev som normalt er sterilt (bindevev, ben, pulpa), skal steriliseres. Sterilisering foregår i autoklav: 134 °C i 3 minutter eller 121 °C i 15 minutter.

Sterilisering er likevel ikke bare et spørsmål om tid og temperatur. Det antall mikroorganismer man starter steriliseringsyklusen med, vil være helt avgjørende for sluttresultatet. Derfor er god rengjøring og desinfeksjon før sterilisering absolutt nødvendig.

Autoklav

Prinsippet bak autoklaven er at kokepunkttemperaturen øker ved økende trykk, og at sporer og bakterier drepes betydelig fortere ved høyere temperatur. Teknikken brukes i en rekke sammenhenger. Som eksempel har General Electric's laboratorier utviklet et trykkammer (spesiell autoklav) som tåler så høye temperaturer og så høyt trykk at de kan fremstille kunstige diamanter. En forenklet utgave av autoklaven brukes i husholdningen (trykkoker). I helsevesenet benyttes autoklav for å drepe bakterier (sterilisering) på ulike instrumenter.

Få de beste priser og markedets beste service ved å samle alle dine innkjøp hos oss.

RABATTAVTALE: Vi gir deg de beste prisene på forbruksvarer hvis du velger oss som total-leverandør.

SALGSKONTORET: Møt våre blide jenter på ordretelefonen. De er alltid rede til å hjelpe deg med det du måtte ha på hjertet.

NETTHANDEL: Vi tør påstå at vi har bransjens beste netthandel. Enkel og oversiktlig. Ta en titt på www.jacobsen-dental.no, registrer deg som nettkunde i dag. Din salgsrepresentant eller ordrekontoret hjelper deg å komme i gang. Her finner du også sikkerhetsdatablad (SDB) på de produkter hvor det er krav om det.

UTSTYR OG INNREDNING: Vi leverer alt du trenger til din klinikk, og deltar gjerne i prosjekterings-prosessen ved etablering eller renovering. Jo tidligere vi kommer med i prosessen, jo mer knirkefri blir den.

Jacobsen Dental AS er
sertifisert Miljøfyrtårn-
bedrift siden 2008

Ikke gå glipp av en
eneste kampanje: Følg
Jacobsen Dental AS
på Facebook!

scan.me/5kvxnx

Nytt journalsystem fullt av feil

Det elektroniske journalsystemet Dental Office har vært en fiasko. Millioner av kroner er brukt på prosjektet, og Akershus fylkeskommune har hevet avtalen med Nextsys. Fylkeskommunen er tilbake til start og Opus Dental har styrket sitt monopol.

Av: Marit Bendz

Det har vært mye frustrasjon blant personalet på tannlegekontorene i Akershus de siste månedene, der travle arbeidsdager har blitt forstyrret av et nytt dataprogram som ikke fungerer som det skal.

Prosjektleder ved tannhelsetjenesten i Vestfold, Geir Fjerdingen, sier Akershus fylkeskommune tok i bruk Dental Office i mai i år, men til tross for tett samarbeid mellom prosjektgruppa og leverandøren Nextsys, har journalsystemet aldri kommet skikkelig i drift.

– For hver korrigerings oppsto det nye feil. De var så omfattende at alt kom ut av kontroll, sier Fjerdingen og bekrefter at avtalen med Nextsys nå er hevet.

Mislighold

Prosjektgruppa hadde en gjennomgang med leverandøren Nextsys i mars. Da så alt greit ut, ifølge Kirsten Nerheim Ahlsen. Hun er direktør for tannhelsetjenesten i Akershus og leder av styringsgruppa for prosjektet.

– Det ble problemer med leveransen, og vi måtte si opp avtalen på grunn av mislighold. Det dukket opp altfor mange feil i forhold til krav og spesifikasjoner, forteller hun til Tannhelsesekretæren.

Etter at systemet ble tatt i bruk i mai, skjedde feil på feil, og følgefeil på følgefeil. Nextsys har ikke klart å rette opp i feilene. – Programmet har kritiske feil som Nextsys ikke klarer å rette opp og styringsgruppen terminerte avtalen med selskapet 10. mai, sier Ahlsen.

Tannhelsetjenesten i Akershus er nå tilbake til Opus Dental, som er nær enerådende på levering av slike elektroniske journalsystemer.

– Akershus er den eneste fylkeskommunen som har testet ut systemet til Nextsys, alle de andre fylkeskommunene som har vært knyttet til prosjektet bruker fortsatt Opus Dental, sier Ahlsen.

Tid er også penger

Det hele startet våren 2010, da de offentlige tannhelsetjenestene i Vest-Agder, Telemark, Vestfold, Buskerud, Akershus og Østfold gjorde en avtale om felles anbudskonkurranse på ny, elektronisk pasientjournal. I tillegg fikk flere andre fylkeskommuner opsjon på å tiltre avtalen.

De seks fylkeskommunene, med Akershus i spissen, valgte i januar 2013 å inngå avtale med Nextsys om utvikling av det nye journalsystemet. Tildelingskriteriene

som ble vektlagt var pris (vektet med ca. 70 prosent) og funksjonalitet (vektet med 30 prosent).

Styringsgruppa skrev kontrakt med Nextsys i november 2012 og kontraktsbeløpet den gang, som omfattet utviklingskostnadene, beløp seg til 1,1 millioner kroner. Det er imidlertid lagt til mye funksjonalitet etter dette.

– Vi har brukt mye tid på Nextsys, men ikke så mye penger, sier Ahlsen.

Tre ulike faggrupper har underveis rapportert til prosjektlederen. Kostnadene er fordelt ved at Akershus fylkeskommune fortløpende har dekket 25 prosent, mens de andre fem fylkeskommunene har delt

resten. Budsjetterte kostnader ifølge tall fra Akershus fylkeskommune fra 2013 og fram til i år er seks millioner kroner.

Tilbake til konkurrenten

– Vi fikk ikke programmet til å fungere som forventet, det var noen sentrale feil i funksjonen i programmet som gjorde at vi aldri fikk det skikkelig i drift. Etter grundig testing skulle noe korrigeres, men da oppsto det nye feil, sier prosjektleder Fjerdingen til Tannhelsesekretæren.

Han mener Nextsys ikke har levert det de skulle etter avtalen.

– Vi er nå midt i prosessen for å avvikle samarbeidet på en ryddig og grei måte, sier han og håper på en minnelig ordning med Nextsys slik at de unngår rettsak.

Fjerdingen sier fylkeskommunen har løpende avtale med Opus som nå forlenges.

– Dette er heller ikke noe akutt problem for de andre fylkene som har vært del av prosjektet, da det så langt kun er Akershus fylkeskommune som har benyttet systemet til Nextsys, sier han.

Opus Dental hadde ifølge Computerworld allerede i 2007 over 90 prosent av det norske tannhelsemarkedet, og har i dag mer enn 25 000 brukere på over 3 500 klinikker i Skandinavia. I offentlig tannhelsevesen har de ifølge IT-avisen monopol.

” Det ble problemer med leveransen, og vi måtte si opp avtalen på grunn av mislighold.

Geir Fjerdingen. Foto: Harald Vingelsgaard.

Kirsten Nerheim Ahlsen. Foto: Trine Suthammer.

Tannbehandling, psykiske lidelser og rus

Personer med psykiske lidelser og rusproblemer har rett til fri tannbehandling. Først i den senere tid er dette blitt kjent i de aktuelle miljøene. Men reglene er vanskelige, og hvert enkelt fylke definerer sine egne grupper og praksis.

Av: Marit Bendz

Hver enkelt fylkestannlege lager sin egen årsrapport, men det har ikke lyktes Tannhelsesekretæren å finne en samlet oversikt over hvor mange pasienter med rusproblemer og psykiatriske lidelser som blir behandlet ved offentlige og private klinikker i Norge. Registreringen er ulik fra fylke til fylke, og de ulike fylkeskommunene definerer selv hvem som hører inn under de ulike pasientgruppene. Rapportene viser imidlertid en tendens der stadig flere rusavhengige benytter seg av denne muligheten.

Uklare og ulike regler

Tannhelsetjenestens kompetansesenter Øst, TKØ, har på oppdrag fra Helsedirektoratet undersøkt effekten av tannbehandlingstilbudet til rusmiddelmissbrukere, og kartlagt tannhelseforhold hos personer med kvalifiseringsstønad fra NAV. Her kommer det fram at mange rusmiddelmissbrukere trenger omfattende tannbehandling, og at mange sliter med både rus og mental helse. Personer med rusproblemer og psykiatriske lidelser har etter loven rett til fri tannbehandling, men flere kriterier må være oppfylt, og disse er ulike fra fylke til fylke.

Fylkestannlege i Rogaland, Helene Haver, opplever at ordningen er relativt god kjent, men at det kan være vanskelig å finne ut av regelverket.

– Det er behov for en tilpasning til organisering og begrepsbruk i dagens helsetjenester, også med tanke på behovsvurderinger. Noen grupper faller dessverre mellom to stoler, sier Haver.

Hun trekker fram et eksempel med tidligere rusavhengige som ikke lenger er i institusjon eller i behandling.

– De har ikke krav på noe som helst, selv om år med rus ofte har tatt knekken på tennene deres. Det er dermed svært viktig å bli ferdigbehandlet mens man har rett til fri tannbehandling, sier Haver.

Utfordringer med rehabilitering

TKØ har på oppdrag fra Helsedirektoratet sett på tannbehandlingstilbud, tannhelseforhold og tannbehandlingsbehov hos rusavhengige. Denne rapporten kom i mars i år, og beskriver problemene for dem som har hatt et tilbud, men så faller utenfor, som for eksempel i en rehabiliteringsfase hvor de ikke bruker rusmidler.

Rapporten slår fast at tannhelse er viktig for sosialisering og spesielt viktig i rehabiliteringsfasen for at pasienten skal kunne gjenintegreres i samfunnet.

Et akseptabelt smil og et funksjonelt tannsett uten smerter, gir økt selvtillit og større mulighet for integrering i samfunnet og for fremtidig jobb, heter det i rapporten.

Pasienter som får tannbehandling mens de oppholder seg i institusjon får ofte ikke oppfølging når de er tilbake i hjemkommunen, og de faller ifølge TKØ-rapporten ut av systemet. Mange har imidlertid fortsatt oppfølging gjennom kommunal rusomsorg, med tilbud om vederlagsfri tannbehandling.

For disse pasientene vil det være nyttig at informasjon om utført behandling formidles til rusoppfølgingstjenesten og den offentlige tannhelsetjenesten i hjemkommunen, alternativt fylkeskommunen, slik at det legges til rette for oppfølging av tannbehandlingen i etterkant, heter det i rapporten.

Statens Institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) beskriver i sin kartlegging «Fylkeskommunenes tannhelsetilbud til rusmiddelbrukere» at én årsak til at grupper faller utenfor kan være at det er «hull» eller mangelfull definisjon av denne målgruppen.

Privat og offentlig tannhelse

Det er også store forskjeller fra fylke til fylke om det gjøres avtaler med private klinikker, og hvordan dette samarbeidet fungerer.

Noen fylker, slik som Hordaland, Oslo, Finnmark og Vestfold, behandler alle pasienter på sine egne klinikker. Men de fleste fyl-

Rus og Tenner

kene, deriblant Oppland, Rogaland, Troms og Buskerud, har avtaler med private. Fylkestannhelsesjef i Troms, Peter Marstrander, sier pasienten selv eller pårørende må ha med seg dokumentasjon på at han eller hun har de nødvendige rettigheter når man oppsøker en tannklinikk. – Pasientene som går til private klinikker får godkjent kostnader over et visst beløp og vi blir deretter fakturert, sier Marstrander.

På tannteknisk arbeid må private tannleger bruke fylkeskommunens anbudsregler. Inntrykket Tannhelsesekretæren har etter en rundspørring blant de fleste fylkestannlegene, er at de aller fleste privatpraktiserende tannlegene i fylkene har god oversikt og kjenner godt til avtalen med tannhelsetjenesten. Privatpraktiserende tannleger som er usikre på reglene bør kontakte fylkestannlegen for å få de spesi- fikke retningslinjene i sitt fylke.

Fortsatt udekket behov

TKØ konkluderer med at det er vanskelig å finne eksakte tall på hvor mange personer med psykiske lidelser og rusproblemer som har hatt vederlagsfri tannbehandling. SIRUS oppgir at det var 7055 rusmisbrukere og 6792 personer i døgntilrettelagt spesialisthelsetjenesten i 2012.

Tallene TKØ har hentet inn fra fylkestannlegene er langt lavere. Forfatterne av rapporten mener forskjellene kan skyldes

at rusmiddelmissbrukerne ikke ønsker, eller vet om, tannbehandlingstilbudet. Noen kan være så redde at de ikke våger å ta kontakt med tannklinikken. Det kan også være en underrapportering fra fylkestannlegene fordi rutinene i fylkeskommunene er ulike for rapportering. I offentlig tannhelsetjeneste er det ikke rutiner på å skille rusmiddelmissbrukere fra andre pasientgrupper i journalsystemet, og for den private tannhelsetjenesten er det ikke krav til systematisk rapportering om pasienter eller tannstatus, heter det i rapporten fra TKØ.

Fleire fylkestannleger rapporterer at totalkostnadene til tannbehandling av rusmiddelmissbrukere har økt siden oppstart av ordningen, og TKØ ønsker seg en fullstendig økonomisk oversikt.

Tolv fylkeskommuner samarbeider med private tannleger om tannbehandlingen i tillegg til egen tjenesteproduksjon, mens resten utfører tilbudet selv. Sammenlignet med SIRUS-rapporten fra 2010 har det vært en reduksjon i antall fylkeskommuner som kjøper tjenester hos private tannleger, noe som kan komme av at det i noen fylker er dyrere å utføre tannbehandlingen hos private tannleger, konkluderer TKØ i rapporten.

– Tannhelse er viktig for selvtillit og integrering

Fylkestannlege i Oslo, Lene Helweg-Larsen, sier de hadde 388 rusavhengige i kommu-

nale omsorgs- og rehabiliteringsboliger som ble undersøkt og behandlet i 2014. – I tillegg hadde vi i 2014 ca. 300 akuttbehandling i et lavterskeltilbud, sier Helweg-Larsen.

Beboere i statlige rusinstitusjoner og beboere i psykiatriske heldøgnsinstitusjoner er en annen gruppe i tannhelsetjenesteloven. – Vi har ikke oversikt over hvor mange av disse gruppene som fikk behandling i 2014. I de første årene etter at ordningen ble innført, var oppslutningen jevnt økende. De senere årene har behandlingsomfanget vært relativt stabilt, og vi har ingen avtaler med privatpraktiserende tannleger når det gjelder denne pasientgruppen, sier Helweg-Larsen.

Fylkeskommunene oppgir til TKØ en totalkostnad for behandling av rusmiddelmissbrukere på litt over 59 millioner kroner, men i rapporten går det frem at den reelle kostnaden er høyere.

Pasientene selv oppgir i undersøkelsen at tannhelse er viktig for økt selvtillit og gjenintegrering i samfunnet. TKØ anbefaler derfor en mer systematisk oppfølging av pasientenes orale helse, spesielt for de pasientene som er i en rehabiliteringsfase.

Foredrag for tannhelsesekretærer på Nordental

Under årets Nordental-messe på Lillestrøm i perioden 29. til 31. oktober satser Tannlegeforeningen på tannhelsesekretærene ved å tilby tre foredrag til en «tannhelsesekretærdag».

Tannlegeforeningen skriver at de oppfordrer sine medlemmer til å investere i den faglige kompetansen til tannhelsesekretærene, og oppfordrer så mange som mulig til å melde seg på foredragene. Tannhelsesekretærer som er påmeldt NTFs landsmøte står fritt til å delta på alle foredrag de måtte ønske.

Foredrag for tannhelsesekretærer fredag 30. oktober

Klokken 09.00–12.00:

Mikroorganismer og molekyler til besvær

- Aktuelle smittestoffer på tannlegekontoret
- Aktuelle smitteveier
- Smitterisiko?
- Resistens/virulens/sykdommer
- Dødsrisiko?
- Strakstiltak når uhellet skjer
- Forebyggende tiltak
- Molekyler til besvær
- Aktuelle allergener og irritasjonsmolekyler
- Tiltak
- Fra krav til gode rutiner

Foredragsholder: Knut Vindal, lektor, tannlege, Valentinlyst tannklinikk, Gerhard Schøning, voksenopplærings-senter, Trondheim

Klokken 13.30–14.55

Endodonti: et samarbeid mellom tannhelsesekretær og tannlege

- Hva gjør man ved rotbehandling av en tann, og hvorfor gjør man det?
- Endodontisk oppdekning med fokus på hygiene/aseptisk behandling
- Bruk av sterile skyllekanyler, karpylar og påfylling av irrigasjonsvæsker
- Hvilke instrumenter er vanligst å bruke, og hvilke instrumenter er viktig å ha i endo-kassetten?
- Hvor mange ganger kan man bruke en fil, og hvordan kan man enkelt merke antall ganger filen er brukt?
- Mellomseanseinnlegg og rotfyllingsmaterialer
- Blanding av IRM og IRM-propper

Foredragsholder: Thomas H. Myrhaug, spesialist i endodonti, Det odontologiske fakultet, UiO, privatpraktiserende

Klokken 15.00–16.30

Periodonti på 90 minutter

En innføring i periodonti som er ment å gi forståelse og oppdatering innen faget samt tips og råd for rollen som tannhelsesekretær i undersøkelse og behandling av denne pasientgruppen, ispedd eksempler fra en klinisk hverdag i spesialistpraksis.

Foredragsholder: Asgeir Grotle-Sætervoll, spesialist i periodonti, privatpraktiserende, Sørumsand

”

Det handler ikke om at man skal oppgi sommerfesten, fredagspilsen eller julebordet. Det handler om at en bedrift skal gå fra å være bevisstløs til å ha et bevisst forhold til alkohol.

Rusproblemer på arbeidsplassen

Tor-Anker Torgersen, rusmisbruker gjennom mange år, ber arbeidskollegaer og venner snakke med den som sliter med alkoholproblemer. Han sier det er en ubehagelig, men viktig samtale.

Tekst: Hanne Borgen Vassnes

– Jeg drakk etter arbeidstid og til sent på kveld. Om morgenen kjørte jeg ned på jobben med hjertet i halsen i frykt for å bli tatt i kontroll. Likevel trodde jeg at rusproblemene ikke gikk ut over jobben, forteller Tor-Anker Torgersen.

Alkohol og fravær

Han sitter på kontoret til organisasjonen «Rusavhengige» han driver i Drammen. Det er tre år siden han ble rusfri etter over ti år med alvorlig pille- og alkoholmisbruk. Han har jobbet som bruktbilselger og har i perioder hatt mange ansatte. Torgersen har kone og barn, rolexklokke, bor i en stor villa og har alltid kjørt dyr bil. Han er en kraftig kar med et stort, smilende ansikt. Det skulderlange håret er gredd bakover. Utenpå ser han ut som en som har lykket i livet. En som har fått det til. Det var få som så hva han og familien hans slet med. Tor-Anker Torgersen er ikke alene. Antallet rusavhengige i Norge er høyt. Ifølge tall fra Bergensklinikkene har hver tiende arbeidstaker et risikofullt forhold til alkohol (15 prosent av mennene, og 8 prosent av kvinnene). En stor del av drikkingen skjer i jobbsammenheng. Så mye som 40 prosent, viser tall fra Helsedirektoratet. Det skjer på fredagspils, jobbreiser, seminarer og i forbindelse med kundepleie. Dette koster arbeidslivet dyrt. I en undersøkelse fra Statens institutt for

rusmiddelforskning (SIRUS) kommer det fram at alkoholrelatert fravær utgjør 44 til 59 prosent av endagsfraværet i norsk arbeidsliv, 14–19 prosent av det samlede korttidsfraværet og 1,5 til 2 prosent av det totale fraværet. Forsker ved SIRUS, Inger Synnøve Moan, sier til forskning.no at det kan være utfordrende å tallfeste helt sikkert, men at de årlige kostnadene for samfunnet knyttet til alkohol er på 18 milliarder kroner. Av dette er hele 70 prosent knyttet til arbeidslivet.

Rus som preger familie og jobb

Torgersen kan fremdeles huske den første gangen han drakk. Det var på ungdomskolen. Den ellers litt sjenerte, stammende gutten torde plutselig å snakke med jentene, han torde å danse, var morsom og fikk kameratene til å le. Det følte som en lettelse. Etter det levde han for å oppleve den rusen. Det tok etter hvert helt over livet hans. De siste årene av sitt aktive rusmisbruk spiste han titalls beroligende piller hver dag og kunne drikke flere flasker vin om gangen. Han gjemte vin i huset og på terrassen. Kona hans gjennom alle disse årene visste aldri hvilken tilstand han var i når hun kom hjem. Hun var redd for å forlate ham, særlig med barna hjemme. Han kunne drikke seg stupfull i selskaper og gjorde ting han ikke husker og helst ikke ville vite. Han skjemte seg

ut overfor barna og vennene deres. Han jugde om drikking og hva han gjorde, og lovet stadig bot og bedring. På jobben fikk de ansatte kjeft. Han var aggressiv og uopplagt. Kom han i diskusjoner med noen, unngikk han dem eller ble irrasjonell.

Etter hvert ble han tungere til sinns, paranoid og tok irrasjonelle og dumme valg. Han merket ikke selv at han var i ferd med å gå til grunne. Gjennom disse årene med misbruk var det bare to personer som snakket med ham. To nære venner fortalte at de var bekymret. Den gangen ville ikke Torgersen høre. Han tok avstand fra dem i lang tid. I dag er de hans to beste venner.

– Har du en venn du er bekymret for, må du snakke med vedkommende. Selv om du opplever det som risikabelt, vil det være det riktige å gjøre. Vær forberedt og foreslå en løsning for dem. Bli med dem til oss, eller noen andre som kan hjelpe dem, sier han. Selv om de fleste nok ikke vil ta imot hjelp der og da, mener Tor-Anker Torgersen at det å snakke med dem vil bidra til å hjelpe på sikt.

Jobbpress skaper rusproblemer

Høyt tempo på jobb, reising og krav til prestasjoner og høye forventninger om å drikke, kan for mange være

vanskelig å håndtere. For noen er løsningen en pille eller et glass for å få sove, slappe av eller for å yte bedre. Margit Olsvik på Mestringshusenes avdeling på Bolkesjø i Telemark har sett mange som sliter med rus og jobb. Det var hit Torgersen kom for tre år siden, med fin bil, dyr klokke og tilsynelatende et vellykket liv. Kona hadde stilt et ultimatum. Det var henne eller rusen. For Tor-Anker var det det som skulle til.

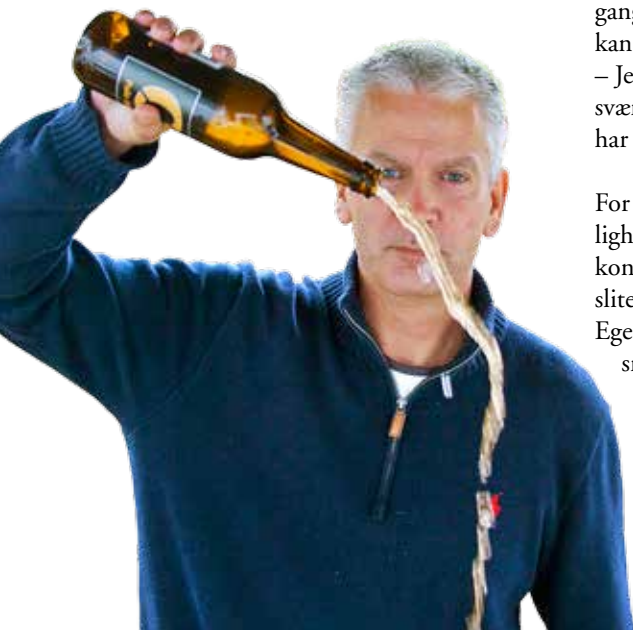
– Den vanligste misbrukeren har ofte en god fasade, tjener mye og jobber og reiser mye. De med god råd klarer å skjule et misbruk lenger, mener Olsvik.

Hun mener det ofte er for mange anledninger til å drikke alkohol i jobbsammenheng.

– Det handler ikke om at man skal oppgi sommerfesten, fredagspilsen eller julebordet. Det handler om at en bedrift skal gå fra å være bevisstløs til å ha et bevisst forhold til alkohol. Det handler om å gjøre noe for å forebygge en ukultur, sier Olsvik.

At arbeidslivet for noen kan innebære et press om å drikke, erfarer de også hos Blåkors Senter i Oslo.

– Mange velger å ikke delta på sosiale arrangementer på jobb fordi de ikke ønsker å drikke, forteller psykologspesialist Randi Skjerve hos Blåkors Senter.

Leder for juridisk avdeling i Parat, Anders Lindstrøm, sier arbeidsgivere må ta alkoholproblemer på alvor og finne gode løsninger i dialog med arbeidstakerne.

Når alkoholen har en sentral plass, og ofte er gratis, er det vanskelig å finne en god unnskyldning for å takke nei. Skjerve forteller at det ikke er «alkoholikeren» det er flest av, men dem som har et problematisk alkoholforbruk.

– Noen klarer for eksempel ikke å stå opp i helgene sammen med ungene sine fordi de har vært på fest, eller er uopplagt på jobb dagen derpå. De er ikke alkoholavhengige, men alkoholen får negative konsekvenser for dem selv eller for dem rundt, sier Skjerve.

Det er sjefens ansvar

– En leder har ansvar for at alle de ansatte har det godt på jobben og at arbeidet blir gjort på en god måte. En leder må ta tegn på rusmisbruk på alvor, sier Elisabeth Ege som er daglig leder hos Akan, en ideell organisasjon som jobber med avhengighet og arbeidsliv der de bistår bedrifter med forebyggende rusarbeid.

– Det er kulturen som avgjør hvor mye hver enkelt drikker i jobbsammenheng. Alkoholkulturen er lederens ansvar, sier Ege.

Det drikkes mye i norsk arbeidsliv. Tall fra SIRUS viser at 95 prosent av alle norske arbeidstakere hadde drukket alkohol i løpet av det siste året, og at 61 prosent hadde drukket alkohol en eller flere ganger i løpet av de siste to ukene. Likevel kan det å snakke om alkohol være et tabu. – Jeg tror alkoholproblemer oppleves som svært privat, og at det er noe vi andre ikke har noe med, sier Ege.

For mye alkohol kan endre folks personlighet. De kan bli aggressive mot kolleger, konsentrasjonen blir dårligere og mange sliter med å komme tidsnok. Elisabeth Ege anbefaler arbeidsgivere eller kolleger å snakke om konkrete problemer knyttet til rus, og ikke om selve drikkingen.

Åpenhetskultur

– Det handler om å vise at det er lov å be om hjelp, forteller bedriftslege i Veidekke, Kjell Aage Sørensen.

I 2012 fikk de Akans årlige pris for beste bedrift på rusarbeid. Hos Veidekke Entreprenør har 30 til 50 prosent av alle på et Akan-opplegg selv kommet og bedt om hjelp.

– De er så trygge på arbeidsgiveren sin at de tør å be om hjelp, forteller Sørensen stolt.

Hvert år er mellom 15 og 20 av de 5000 ansatte i Norge på Akan-avtale. De inngår en avtale som blant annet innebærer at arbeidsgiver kan komme hjem til deg hvis du er syk. Takker arbeidstakeren nei eller møter ruset på jobb, risikerer han å miste jobben. De fleste havner i et Akan-opplegg fordi de møter ruset på jobb, ikke møter på jobb eller ikke klarer å utføre jobben på grunn av rus.

– 75 prosent av de som går igjennom en slik avtale arbeider fremdeles i bedriften etter to år, sier Sørensen.

Konfliktsky

– Bedrifter med gode rutiner løser etter vår erfaring denne type problemer godt, men det er samtidig mange arbeidsgivere som er konfliktsky og vegrer seg for å ta opp alkoholproblemer med sine ansatte, sier leder for juridisk avdeling i Parat, Anders Lindstrøm.

Ved å utsette å ta opp et mulig alkoholproblem, mener han problemet kan bli større. – Det er helt avgjørende at arbeidsgiver tar alkoholproblemer på alvor og finner gode løsninger i dialog med arbeidstaker. Utsetter man problemet, blir situasjonen bare vanskeligere å håndtere for alle parter, sier Parat-advokaten.

Han mener bedriftene som har et Akan-tilbud gjennomgående arbeider godt med rusproblematikken og får ansatte med alkoholproblemer inn i gode behandlingsopplegg. Han understreker at ledere må være bevisst ansvaret slik at de tidlig kan følge opp arbeidstakere som viser tegn til rusproblemer. Gjennom en tett dialog mener han en god leder vil kunne fange opp eventuelle rusproblemer i en tidlig fase. Hensikten er å finne løsninger gjennom forpliktende avtaler.

– Vi skal heller ikke underslå effekten av at arbeidsgiver har sanksjonsmidler som kan benyttes dersom avtaler ikke følges opp. Brytes avtalen kan det til syvende og sist ende med en oppsigelse, noe de fleste arbeidstakere naturlig vil forsøke å unngå, sier Lindstrøm.

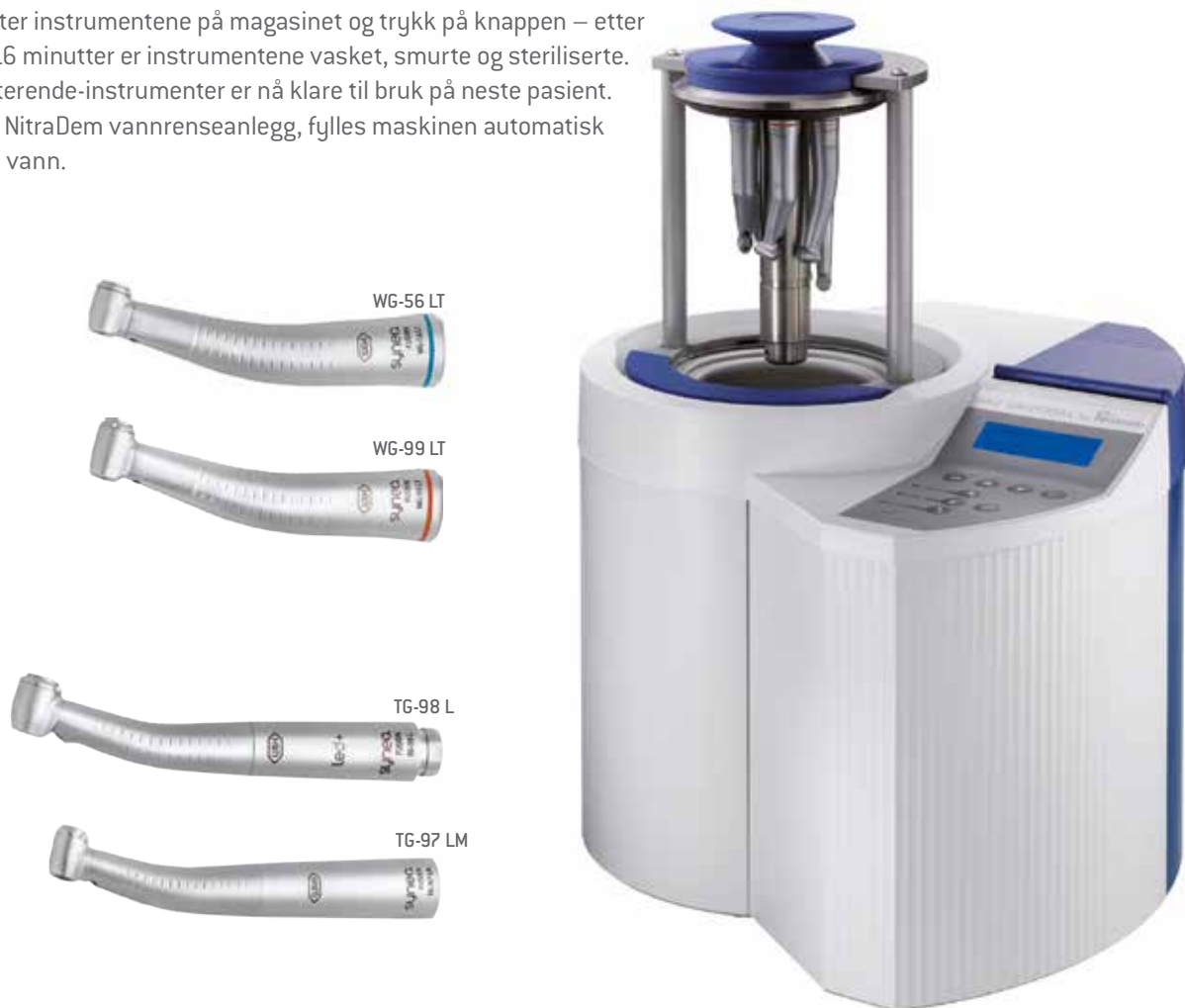

PERFEKT HYGIENE I DIN PRAKSIS!

Med DAC Universal kan du og dine pasienter kjenne dere trygge!

Så enkelt er det:

Monter instrumentene på magasinet og trykk på knappen – etter ca. 16 minutter er instrumentene vasket, smurte og steriliserte. 6 roterende-instrumenter er nå klare til bruk på neste pasient. Med NitraDem vannrenseanlegg, fylles maskinen automatisk med vann.

Ta vare på dine instrumenter på best mulig måte, så økes levetiden betraktelig!

Forsikring

ved kjøp og salg av bolig

Det blir hevdet av eksperter at hver fjerde avhending av fast eiendom ender i en konflikt. Noen forsikringsselskaper vil at du skal forsikre deg mot slike tvister. Selger får tilbud om en eierskifteforsikring, og kjøper blir oppfordret til å kjøpe en boligkjøperforsikring.

Av: Thore Eithun Helland, advokat i Parat

Spørsmålet for mange er om det er nødvendig med dette forsikringstilbudet, og svaret kan være så enkelt at den som vil gjøre det komfortabelt for seg selv, bør forsikre seg.

Prisen er lav sammenlignet med de verdier som står på spill ved boligkjøp, og du slipper stresset og frustrasjonen som ofte følger med en sint kontraktspart. Men samtidig er det slik at du som selger må gi god informasjon om boligen, og som kjøper bør du ikke bruke tid på unødvendige reklamasjoner.

Eierskifteforsikring

Skal du selge en ny bolig som garantert ikke har feil eller mangler, kan du vurdere å hoppe over forsikringen. Skal du derimot selge en eldre, brukt bolig, er forsikring en god løsning.

I en eldre bolig er muligheten stor for at det finnes skjulte feil og mangler som kjøper kan reklamere på. Har du forsikring, vil forsikringsselskapet overta din rolle som selger og imøtegå urimelige anførsler som kjøper kommer med.

Selskapet vil også ta det økonomiske ansvaret om det konstateres ansvar, noe som også inkluderer advokatkostnader.

Prisen for forsikringen blir normalt regnet ut fra en viss promille av salgssummen. Men den er avgrenset nedover til en minimumspris. For en enebolig kan den være på omtrent 7500 kroner – og for en leilighet omtrent 4000 kroner. Prisen er således ikke urimelig.

Det er likevel en risiko du bør ta med i vurderingen. Selskapet kan rette et regresskrav mot deg om det viser seg at

du har holdt tilbake informasjon eller gitt uriktige opplysninger. Det er derfor viktig at du er ærlig i prospektet og taksten. Det kan selvsagt hende at du i alle tilfeller ville ha fått et krav om prisavslag eller erstatning mot deg, men du risikerer at selskapet betaler ut mer til kjøper enn det du selv ville ha gjort.

Boligkjøperforsikring

Er du kjøper av en brukt bolig, har du som oftest fraskrevet deg de fleste rettigheter du ellers ville ha hatt etter avhendingsloven. Dette gjør du ved å underskrive en standard kjøpekontrakt som har med en «solgt-som-den-er»-klausul. Du kan bare kreve avslag i prisen eller erstatning dersom du kan bevise at selger har kommet med uriktige opplysninger, eller at selger har holdt tilbake relevant informasjon om boligen.

Du kan også rette et krav mot selger om du kan bevise at utbedringskostnadene av skjulte feil og mangler kommer på seks prosent av kjøpesummen eller mer.

Mange kjøpere vil derfor ikke ha noe krav mot selger. Heller ikke der kjøperen selv føler at han har et krav. Men i noen tilfeller kan for eksempel store skjulte mangler bevises, og da kan du gå videre med saken. Har selger eierskifteforsikring, må du som oftest forvente deg et avslag fra forsikringsselskapet.

Du kan klage avslaget inn til Finansklagenemndas avdeling for eierskifteforsikring. Selv om nemndas avgjørelser ikke er bindende, vil vedtaket bli respektert om du får medhold. Forsikringsselskapet Protector har sin egen klagenemnd. Et avslag hindrer deg ikke i å ta tvisten til

forlikrådet og eventuelt til tingretten. Dette er i alle tilfeller framgangsmåten om selger ikke er forsikret.

Et tap i tingretten eller en hørere rettsinstans kan bli dyrt dersom du også må betale sakskostnader. Kanskje må du ut med flere hundre tusen kroner uten å oppnå prisavslag eller erstatning. Du kan ha brukt dager og netter på saken uten å ha fått noe igjen.

Da kan det være godt å ha en boligkjøperforsikring. Avtalen gir deg ikke forsikring mot tapt prisavslag eller erstatning, men du kan få dekket kostnadene ved tvisten. Det er også selskapets advokater som fører saken for deg. Du kan lene deg noe tilbake, men du bør ha en rimelig god sak. For advokaten står rimelig fritt til å avgjøre hvilke rettslige skritt som skal tas.

Mener advokaten at saken ikke skal tas videre, må du respektere det. Og det er lite sannsynlig at du får dekket sakskostnadene ved bruk av en ekstern advokat.

Du bør ellers vurdere denne forsikringen opp mot det beløpet som rettshjelpsdelen i boligforsikringen gir deg. Selskapet dekker advokatkostnader opp til rundt 100 000 kroner, men dekker ikke motpartens sakskostnader. Boligkjøperforsikringen dekker også dette beløpet, noe som er en klar fordel.

Både som selger og som kjøper kan du også få en gratis rettsrådstime i året som medlem i Parat. Er du usikker på om du har en god sak, kan denne tjenesten være midt i blinken om du ønsker en rask vurdering.

HKK Reklametryk DNB 08/15 / 15/19

Oppgrader ditt medlemskort til YS Medlemskort med MasterCard

Kortet med de gode betingelsene

Med dette kortet kan du både spare og låne på samme smarte konto. Står kontoen i «pluss» beregnes innskuddsrente, står den i «minus» beregnes kredittrente. Enten du sparer eller låner, er betingelsene blant markedets beste. Kortet har ingen årsavgift og kan brukes «over alt».

- 1,75 % sparerente fra første krone
- Ingen begrensninger i antall uttak
- Gode tilbud og rabatter
- Lav kredittkortrente: 11,45 % *
- Gratis reise- og avbestillingsforsikring
- SMS-varsling

Les mer og bestill på www.ysmedlemskort.no

Kundeservice 815 22 040

* Eff. rente 16,6 %, 15.000,- o/ 12 mnd. totalt 16.284. YS Medlemskort med MasterCard – et produkt fra DNB Bank ASA

Uførepensjon med fallgruver

Parat-bladet har tidligere skrevet om hvordan mange uføre i år har tapt på omleggingen av pensjon. Noen av omleggingsproblemene er løst, flere gjenstår og det er noen fallgruver du skal være oppmerksom på.

Av: Andreas Moen, advokat i Parat

Fram til i år ble uførepensjonen fra NAV basert på en slags karriereinntekt, der pensjonen ble beregnet ut fra både tidligere og fremtidig inntekt. Nå er uføretrygden fra NAV (endret fra pensjon til trygd) beregnet ut fra de tre beste av de siste fem årene.

Pensjonsfelle ved gradert sykemelding

Med den nye beregningsmodellen kan det være lurt å tenke gjennom hvordan uføretrygden beregnes. Realitetene er at man faktisk kan ta valg som påvirker hva man får å leve av som ufør. Skulle du havne i en slik situasjon, oppfordrer vi deg uansett til å ta kontakt med våre rådgivere i Parat.

Et eksempel på en typisk pensjonsfelle kan være at Kari velger å trappe ned arbeidsinnsatsen på grunn av dårlig helse. Kari kan få innvilget graderte sykepenger med bare 20 prosent nedsatt arbeidsevne. Men det er ikke nødvendigvis så heldig på lengre sikt. Dersom Kari blir langvarig eller permanent syk, må hun kunne dokumentere at arbeidsevnen er nedsatt med minst femti prosent eller mer for å kunne få arbeidsavklaringspenger og etter hvert uføretrygd.

Får Kari først dårligere helse, kan det ut fra beregningsreglene (de tre beste av de siste fem årene) være en økonomisk fordel om dette skjer ganske brått. En gradvis nedtrapping over flere år kan føre til at Kari får pensjonen beregnet av langt lavere inntekt sammenlignet med en rask nedtrapping.

Tap på omlegging av uførepensjon

Vi har så langt i 2015 mottatt mange henvendelser fra medlemmer i offentlig sektor, både delvis uføre og helt uføre, som har tapt på omleggingen i 2015. Naturlig nok

har vi fått få henvendelser fra medlemmer som kommer bedre ut, selv om antallet her sannsynligvis er like høyt.

Som mange nå har fått med seg, er uførepensjonen i offentlig sektor lagt om fra en pensjonsberegning som gir 66 prosent av sluttlønn, til å være et tillegg til uføretrygden fra NAV, noe som ikke har gått knirkefritt. Flere uheldige utslag av pensjonsreformen er i løpet av denne våren blitt løst gjennom forskrifter og nye beregninger, med påfølgende etterbetalinger. Blant annet gjelder dette delvise uføre som også mottar offentlig AFP (tidligpensjon).

Regelverket er komplisert og enkelte utslag har vært vanskelig å forutse. Parat-bladet (utgave 5-2014, side 22) har tidligere omtalt pensjonstapet for arbeidstakere med lavere uførepensjonsgrader og varslede skatteregler som skulle begrense tapet, et problem som fortsatt ikke er løst. En annen gruppe som fortsatt opplever store tap er enkelte med særaldersgrenser i offentlig sektor, en sak som ble slått stort opp i Dagbladet 25. august i år. Parat antar at det også her vil komme et forslag om nye beregningsregler.

Manglende uførepensjon i privat sektor

Uførepensjonen i de private tjenestepensjonsordningene har fram til i år vært en garanti

for å få 66 prosent av lønna på sykdomstidspunktet i uførepensjon. Den største uførepensjonsfellen er nok her at det for mange viser seg at de ikke har noen uførepensjon. Ifølge Storebrand tror 75 prosent av de ansatte med innskuddspensjon at de har en uførepensjon, men det er bare 40 prosent av arbeidstakerne som faktisk har dette i sin ordning.

Høyere skatt og lavere utbetalinger

Parat har tidligere også pekt på problemet med at de som allerede har en fast utbetaling fra tjenestepensjonsordningen, nå får høyere skatt – uten at dette er kompensert. Dersom dagens ordning skal være like god som tidligere, må arbeidsgiver heve nivået på kompensasjonen før skatt.

En ordning med 66 prosent av lønn som uførepensjon vil i prinsippet ikke lenger gi noen ekstra utbetaling utover det man får fra folketrygden, og nivået på kompensasjonen fra arbeidsgiver må heves med tre–fire prosent for at det skal være en like verdifull ordning som tidligere. Dette er noe vi oppfordrer deg til å ta opp med tillitsvalgt eller direkte med arbeidsgiver.

Heiret: YS og LO bør slå seg sammen

Professor ved Universitetet i Bergen, Jan Heiret, ser ingen grunn til at det skal være to såpass like hovedorganisasjoner som YS og LO. På årets regionkonferanse i Bergen foreslo han at disse organisasjonene slår seg sammen til én. YS-lederen mener det er helt uaktuelt.

Av: Vetle Daler

Heiret er instituttleder ved institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap ved Universitetet i Bergen, og har arbeidslivshistorie, arbeidsmiljø, medbestemmelse og forhandlingssystemer som spesialfelt. Heiret har gitt ut flere bøker, blant annet boken *Arbeidsliv, historie, samfunn*.

Små hindre

Heiret mener YS er blitt en samfunns-politisk aktør de siste årene.

– YS er ikke lenger en organisasjon som holder seg unna politiske spørsmål. Ser vi til Danmark, er dansk LO og YS' søsterorganisasjon FTF i gang med en prosess for sammenslåing, sier han.

Heiret mener det er mer som forener enn som skiller de to organisasjonene.

– Jeg ser ingen grunn til at det skal være to store hovedorganisasjoner som egentlig er enige om veldig mye, og ser ikke store motsetninger i de samfunnspolitiske spørsmålene. Dere ville stått sterkere som en samlet organisasjon, og det er bare små hindre i veien, sier han.

Problemet er ifølge Heiret koblingen LO har til Arbeiderpartiet.

– Det som skal til er at LO løsner litt på koblingen til Arbeiderpartiet, noe som slett ikke er noen umulighet, sier Heiret, samtidig som han skisserer et annet scenario der organisasjonene isteden splittes opp og kjemper for egne saker.

Dere ville stått sterkere som en samlet organisasjon. Foto: Vetle Daler

Han mener det siste vil føre til en alles kamp mot alle, mer likt det man ser i en rekke andre land hvor fagbevegelsen tradisjonelt har vært mer opptatt av kamp enn av samarbeid.

Skepsis i YS-ledelsen

På overordnet nivå sier Parat-leder Hans-Erik Skjæggerud at han er enig med Jan Heiret i at organiserte arbeidstakere står seg best i å være mest mulig samlet.

– En fragmentert fagbevegelse der alle kjemper sin egen sak, er en svak fagbevegelse. Til sammen organiserer vi i overkant av 50 prosent av norske

arbeidstakere, men er delt opp i for mange organisasjoner. Vi ser en tendens til at de minste fagforeningene søker seg mot større organisasjoner, en utvikling Parat gjerne ser at fortsetter i tiden fremover, sier Skjæggerud.

Parat-lederen sier LOs fagpolitiske samarbeid med Arbeiderpartiet, kontra YS' partipolitiske uavhengighet, er et uttrykk for fundamentalt ulike strategier.

– Her er jeg uenig med Heiret. Dette er ingen liten hindring da det handler om grunnleggende forhold mellom de to hovedorganisasjonene, sier Skjæggerud.

YS-leder Jorunn Berland. Foto: Erik M. Sundt

opprettelsen av hovedorganisasjonen og som fortsatt er sentralt for veldig mange av våre medlemmer, sier Berland.

YS-leder Jorunn Berland anser en sammenslåing av YS og LO for å være helt uaktuelt. – YS ble stiftet i 1977 som et alternativ til LO og vi er partipolitisk uavhengige, et moment som var viktig for

Leder i LO, Gerd Kristiansen. Foto: LO

på, men det er jo slik at jo flere vi er, jo sterkere står vi når våre interesser skal fremmes. Dette viste vi på en utmerket måte da vi skapte en felles front med YS og Unio mot regjeringens angrep på arbeidsmiljøloven tidligere i år, sier Kristiansen.

Leder i LO, Gerd Kristiansen, er mer pragmatisk til spørsmålet om en sammenslåing. – I LO har vi lenge hatt et godt samarbeid med YS. Hvordan vi videreutvikler det i fremtiden er det i dag ingen fasit

Fra konflikt til samarbeid

Heiret mener trepartssamarbeidet er nøkkelen til at det norske arbeidslivet fungerer så godt.

– Partene i arbeidslivet samarbeider bedre i Norge enn i de fleste andre land, fordi alle ser seg tjent med det. Dette har vokst fram gradvis. På sekstitallet gikk LO tungt inn for at tillitsvalgte skulle være med på å gjøre virksomhetene mer lønnsomme, noe som var et grunnleggende skifte i tenkemåte – fra å kjempe for interesser til å gå aktivt inn for å bidra til større overskudd i bedriftene. Dermed ble det også mer å fordele, noe som har vært positivt for alle parter, sier han.

Når det gjelder samarbeidet mellom arbeidstakere og arbeidsgivere, beskriver Heiret Norge som et annerledesland. – Norge er et lite land med tette sosiale bånd, uten tradisjon for adel, men med en lang tradisjon for å samarbeide, sier han.

” *Lønnsystemet i Norge er ikke laget for at dere skal få mer lønn.*

Et interessant fenomen er ifølge Heiret at samarbeidet om å gjøre virksomhetene mer effektive og produktive har gått på tvers av den tradisjonelle høyre–venstre-aksen.

– Disse ideene har også slått rot på ytre venstreside i politikken, en gruppe som vanligvis er motstandere av kapitalismen. Det samme fenomenet finner vi på høyresiden, sier Heiret.

Særegent nordisk

Også ordningen med ansatterepresentanter i styrene har bidratt til å gjøre modellen til en suksess, ifølge Jan Heiret.

– Ansatterepresentasjon i styret er også spesielt. De ansattes representanter gikk ikke inn i styrene for å kjempe bare for sine egne saker, men som styremedlemmer med like rettigheter og plikter som resten. Dermed følte de også ansvar for å gå inn i tunge omstillingsprosesser.

Tradisjonen er at både ansatterepresentanter og tillitsvalgte går inn i prosessene for å få omstillingene til å foregå mest mulig smertefritt. Dette er særegent nordisk, sier Jan Heiret.

At Norge er et egalitært samfunn med små forskjeller og stor oppslutning om måten velferdsstaten er organisert på, illustrerer Heiret med en anekdote fra India.

– Jeg var på et seminar der og fortalte inderne at nordmenn stort sett betaler sin skatt med glede. Da lo de bare. De kunne ikke forstå at middel- og overklassen kunne ha noen egeninteresse av å betale skatt.

Modellen står trygt

En viktig del av den norske modellen er måten lønn blir forhandlet på, nemlig at konkurranseutsatt industri legger rammen – den såkalte frontfagsmodellen. – Lønnsystemet i Norge er ikke laget for at dere skal få mer lønn, men for at AS Norge skal være konkurransedyktig, sier Jan Heiret.

– Det gjelder å hindre at arbeidstakerne får så mye lønn at næringslivet mister konkurransekraften. Dette har både dere og arbeidsgiversiden akseptert. – Begge parter ser seg tjent med et organisert arbeidsliv, og derfor fungerer det norske arbeidslivet så bra. Den norske modellen står trygt, sa Heiret, men la til: – Vi har hatt en vanvittig reallønnsvekst i Norge de siste 15 årene. Hvis ikke systemet klarer å holde lønnsnivået moderat, kan hele systemet stå i fare.

” *Vi har hatt en vanvittig reallønnsvekst i Norge de siste 15 årene.*

Fortsatt vekst?

Jan Heiret mener frontfagsmodellen har vist seg overraskende stabil, men at det nå truer flere mørke skyer i horisonten.

– Vi står foran store utfordringer når det gjelder oljesektoren, oljeprisen og krisen i eurosamarbeidet, for å nevne noe. Den norske modellen vil nok bli satt på prøve, men jeg tror den vil bestå så lenge fagbevegelsen forholder seg til krisen på en konstruktiv måte og er med på omstillingene som kommer, mener Heiret, og stiller følgende spørsmål: – Hvor høyt skal levestandarden i Norge komme? Det er et interessant politisk spørsmål som jeg synes fagbevegelsen skal gå dypere inn i. Norsk fagbevegelse har fått gjennomslag for veldig mye – vi har en sjenerøs velferdsstat og et høyt lønnsnivå. Når regjeringen planlegger framover, forutsettes det at vi fortsatt skal ha vekst, men trenger vi dette? spør han retorisk.

Fremtiden for offentlig tjenestepensjon

Jobber du i staten og er født etter 1954, er det ingen som kan fortelle deg hva du vil få i pensjon den dagen du forlater arbeidslivet. Arbeids- og sosialdepartementet jobber med ny pensjonsordning, og undertegnede representerer Parat i dette arbeidet.

Nøyaktig hvordan en ny modell for offentlig tjenestepensjon vil se ut, er det foreløpig for tidlig å si noe om. Mest sannsynlig vil det bli endringer i dagens ordning der den nye tjenestepensjonen vil bli beregnet uavhengig av folketrygden. Dessuten vil vi trolig forlate prinsippet om full opptjening ved 30 år slik det er i dag.

Anbefaler ny modell

For alle som blir berørt vil naturligvis nivået på opptjening være svært viktig. Blant annet vil det være nødvendig å fastsette et akseptabelt nivå på pensjonen ved 62 år, gitt et rimelig antall år med opptjening. Rapporten som nå utarbeides skal imidlertid ikke gå inn i detaljene, og den endelige løsningen kommer derfor trolig ikke på plass før tidligst i tariffoppgjøret 2016.

Når det gjelder allerede opptjente rettigheter, vil disse i stor grad være beskyttet av grunnlovsvernet. Og for alle som er unge i dag, mener vi i Parat og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)

Andreas Moen, advokat og ekspert på pensjons-spørsmål i Parat. Foto: Trygve Bergslund.

at våre medlemmer vil være best tjent med en ny modell. Det bør altså ikke være altfor stor grunn til bekymring, men vi oppfordrer alle til å følge med på det som nå skjer.

Totalt er om lag 700 000 personer i dag aktive arbeidstakere med offentlig tjenestepensjon. I tillegg er det rundt 600 000 som har opptjente rettigheter fra tidligere arbeidsforhold.

Årsaken til at reglene ikke er klare, er at regjeringen og mange av partene i arbeidslivet ønsker å endre på den offentlige tjenestepensjonsordningen. En grunntanke er at offentlig ansatte i større grad bør tjene på å stå lenger i jobb.

Økt levealder gir redusert pensjon

For yngre årskull vil det med dagens regler ikke lenger holde å jobbe til fylte 67 år for å få en pensjon på 66 prosent av sluttlønn. Grunnen til dette er den såkalte levealdersjusteringen, som innebærer at pensjonen reduseres med endret levealder. Med stadig økende levealder betyr dette i praksis at pensjonene reduseres relativt kraftig.

Problemet er at ansatte i offentlig sektor har svakere muligheter til å kompensere for virkningen av levealdersjustering enn andre.

Tidligpensjon

En annen utfordring er dessuten at dagens offentlige AFP-løsning (som er en ren

tidligpensjonsordning for de som ønsker å gå av fra fylte 62 til 66 år) gjør det gunstig å gå av tidlig. For mange er det en viktig mulighet, rett og slett fordi man er utslitt. Men samtidig kan dagens løsning lokke arbeidstakere ut av arbeidslivet tidligere enn nødvendig.

For yngre arbeidstakere vil det uansett bli stadig mindre gunstig å benytte seg av AFP-løsningen, fordi levealdersjusteringen betyr mindre utbetalt pensjon fra 67 år. Dermed kommer man i en vanskelig valgsituasjon. Skal jeg benytte meg av AFP, men tåle en kraftig reduksjon av hva jeg får utbetalt fra 67 år? Eller skal jeg jobbe lenge, men da uten å kunne benytte meg av tidligpensjonsordningen? Med stadig økende levealder vil det etter vår mening være bedre for de fleste arbeidstakerne om AFP-løsningen utformes på en annen måte enn i dag.

Ny utredning mot slutten av året

Arbeids- og sosialdepartementet holder i disse dager på å utarbeide en rapport om nye pensjonsordninger for ansatte i offentlig sektor, noe som også innebærer overgangsregler fra dagens ordninger.

Rapporten skal danne grunnlag for å vurdere om man sammen med partene i arbeidslivet skal arbeide for å oppnå enighet om nye pensjons-løsninger for offentlig ansatte. Underveis i arbeidet med rapporten holder departementet møter utover høsten for at vi som representerer

Arbeids- og sosialdepartementet holder i disse dager på å utarbeide en rapport om nye pensjonsordninger for ansatte i offentlig sektor. Stortingsbehandling kan tidligst bli i 2016.

ansatte i offentlig sektor skal kunne følge utredningsprosessen, og for at vi skal gi innspill til temaer som bør omtales i rapporten.

Deltakerne i disse møtene er representanter fra hovedsammenslutningene LO, YS, Unio og Akademikerne. Undertegnede deltar som representant for YS Stat, herunder Parats medlemmer. Utover dette er representanter for Oslo kommune og arbeidsgiverorganisasjonene NHO, Spekter og Virke med.

Rapporten skal ferdigstilles 20. november 2015, og fra oppdragsbeskrivelsen til Arbeids- og sosialdepartementet heter det: *De nye ordningene skal være bedre tilpasset pensjonsreformen, og departementet tar utgangspunkt i følgende prinsipper:*

- Alle år i jobb skal gi pensjonsopptjening
- Tjenestepensjonen skal beregnes uavhengig av folketrygden
- Pensjonen skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 år og kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir avkortet

Rapporten skal dels beskrive mulige løsninger og dels presentere statistikk om pensjoner og pensjoneringsatferd i offentlig sektor.

Arbeidet skal blant annet belyse følgende problemstillinger:

- Status for og forholdet til tjenestepensjoner i privat sektor
- Om AFP skal være en selvstendig pensjon i offentlig sektor og hvordan AFP eventuelt skal utformes, samt vilkår for å få AFP
- Opptakskrav og hvor lenge en skal tjene opp offentlig tjenestepensjon
- Hvor lenge det skal være fleksibelt uttak av offentlig tjenestepensjon
- Hvordan nye regler skal fases inn og forholdet til grunnlovsvern for pensjonsrettigheter
- Overføringsavtalen, organisering og kjønns- og aldersnøytrale premier
- Gjenstående spørsmål knyttet til dagens ordninger, herunder reglene for samordning av tjenestepensjon med alderspensjon fra folketrygden opptjent med nye regler
- Virkninger av nye regler for den enkelte og for grupper av offentlig ansatte (fordelingsvirkninger)

- Kostnader for arbeidsgiverne og for staten, herunder regnskapsmessige konsekvenser

Rapporten skal ikke vurdere hvor høye ytelser de nye ordningene skal gi, men egenkapene ved ulike løsninger skal illustreres for realistiske lønnsprofiler og karrierer i kommunene, staten og helsesektoren, og sammenliknes med dagens ordning med samordningsfordeler.

Arbeidet skal vurdere pensjonsordningene for personer med aldersgrense 70 år, men ikke ordningene for personer med særaldersgrenser.

Løsning tidligst i 2016

Vi regner med at det vil komme flere avklaringer utover høsten og vinteren 2015, men en løsning kommer tidligst på plass i 2016. Det vil trolig gå enda lengre tid før pensjonsleverandørene får muligheten til å beregne din pensjon. I mellomtiden oppfordrer vi våre medlemmer til å leve sunt og passe på helsa. En avgjørende faktor for hva vi får i pensjon, er nemlig hvor lenge vi lever.

Hjelp ved nedbemanning

25 000 arbeidsplasser er borte og Norsk Industri frykter at tallet kan stige til 70 000. Parat har mange medlemmer innenfor ulike industri- og servicebedrifter og Parats advokater og forhandlere ber tillitsvalgte og medlemmer ringe for å få hjelp tidlig i prosessen.

Av: Trygve Bergsland

Parats tillitsvalgte i Aker Subsea, DNV GL og i en rekke andre bedrifter står midt oppe i store nedbemanningsprosesser. Aker Solutions skal igjennom en omfattende nedbemanningsprosess i selskapets subseavirksomhet der 500 arbeidstakere kan bli rammet av kuttene som vil ramme

ansatte på Fornebu i Bærum, Stokke i Vestfold, Moss i Østfold og Tranby i Buskerud. DNV GLs sjef har uttalt til Dagens Næringsliv at organisasjonen vil bli kuttet med cirka 500 ansatte fra dagens vel 15 700 i løpet av neste år, uten at alle disse kuttene kommer i Norge.

Store deler av landet er berørt
Sjef for Aker Solutions i Norge, Per Harald Kongelf, sier til VG at når oljeselskapene reduserer sine investeringer og utsetter enkeltprosjekter, fører dette til en markant nedgang i aktiviteten i det norske oljeservicemarkedet.

DNV GL-tillitsvalgte er opptatt av å ivareta de ansatte under nedbemanningene som nå gjennomføres. Nina Ivarsen (til venstre) er leder i VEFF og Linn Karsten er styremedlem. VEFF er en del av Parat og den største fagforeningen i DNV GL.

– Kuttene vil skje gjennom oppsigelser, men også ved naturlig avgang og omplassering av ansatte til andre deler av selskapet, skriver selskapet i en pressemelding.

DNB Markets har utarbeidet en oversikt over antall stillinger som blir borte i oljebransjen og meglar Truls Oma Erichsruds anslår overfor VG at tallet nærmer seg 25 000 bare etter de varslede kuttene i Aker Solutions og National Oilwell Varco som sier opp 900 fast ansatte og 600 konsulenter. Sjeføkonom i Swedbank, Harald Magnus Andreassen, mener tallene er høyere og viser til at NAV anslår at over 36 000 oljejobber kuttes.

Andreassen sier den registrerte ledigheten så langt har vært konsentrert langs kysten fra Agder-fylkene og opp til Trøndelag, men minner om at i Oslo og Akershus får mer enn én av ti lønnen dekket av et oljeselskap i Norge eller i utlandet.

Direktør i Norsk Industri, Knut E. Sunde, frykter at inntil 70 000 jobber går tapt, og sier bransjen i utvidet forstand består av 350 000 personer.

Aker legger helt ned i Stokke

Kjeld Henriksen er Parat-tillitsvalgt og jobber for Aker Subsea. Han er rammet av nedbemanningene i selskapet som fra nyttår legger ned all virksomhet på Stokke.

– Her på Stokke stenges dørene 1. januar 2016 og omtrent 85 prosent av de ansatte må finne seg nye jobber. Vi som jobber på verkstedet er heldige og beholder jobbene våre dersom vi er villige til å flytte til Akers avdeling i Tranby, sier Henriksen.

Han har bygget nytt hus på drømmetomta og blir boende i Sandefjord, selv om han nå må pendle en time hver vei til Tranby.

– Det har vært en ryddig prosess fra bedriftens side og samarbeidet blant oss tillitsvalgte fra ulike forbund har vært bra. Vi har tidligere forhandlet oss frem til et godt lønnsnivå og får nå en lønnsfrys frem til januar 2017. Samtidig har vi forhandlet oss frem til en ubegrenset fortrinnsrett på å komme tilbake til Stokke dersom situasjonen i markedet bedrer seg slik at vi kan åpne dørene igjen, sier den Parat-tillitsvalgte.

Viktig med en åpen og involverende prosess

Alle medlemmer av Parat har tilgang på lover, regler og juridiske vurderinger knyttet til ulike deler av arbeidsforholdet gjennom oppslagsverket «Compendia» som man finner på «Min side» (se parat.com). I spørsmålet om nedbemanninger har juridisk rådgiver i Compendia, Anne Toril Johnsgaard, skrevet en artikkel som beskriver hvordan slike prosesser bør gjennomføres.

BEMANNINGSREDUKSJONER

Tillitsvalgt for Parat i Aker Subsea, Kjeld Henriksen, skulle gjerne beholdt arbeidsplassene i Stokke, men sier det har vært ført ryddige forhandlinger fra ledelsens side.

Johnsgaard beskriver tiden før en nedbemanning der arbeidstakerne kanskje har gått i uker og måneder med spørsmål og usikkerhet. Både rykter og spekulasjoner preger gjerne arbeidsmiljøet, og behovet for informasjon er stort. Når avgjørelsene endelig er tatt og oppsigelsene kommer, utløser dette mange ulike reaksjoner og følelser – for noen lettelse, for andre fortvilelse og sinne.

– Imidlertid forteller mange at de mest negative reaksjonene avhenger av hvorvidt det har vært en åpen prosess med involvering og samhandling med ansatte og tillitsvalgte underveis. Å spille med åpne kort, svare på spørsmål og bruke tid på de vanskelige samtalene er gjerne det som utgjør den store forskjellen på om arbeidstakerne likevel føler seg ivarett midt oppi det vanskelige.

Hovedtillitsvalgt i DNV GL (tidligere Veritas), Nina Ivarsen, sier den norske modellen med samhandling og åpenhet er en forutsetning for en god gjennomføring av nedbemanning.

– Tillitsvalgte må være med i prosessen helt fra starten. Informasjonen i en tidlig fase må gjerne være konfidensiell, men arbeidstakerne må være representert i en slik prosess. For oss i DNV GL ser vi også at dette må gjelde uavhengig av hvilke land eller avdelinger som er berørt av nedbemanningen, sier Ivarsen.

Berørte arbeidstakere må ivaretas

Ved utvelgelsen av hvilke arbeidstakere som rammes, må kriteriene for dette ifølge Ivarsen være saklige. De vanligste kriteriene er kvalifikasjoner, kompetanse, ansiennitet og sosiale forhold.

– Kriterier for nedbemanning bør være kunnskap knyttet til utdanning, men også ansiennitet og kunnskap opparbeidet i virksomheten. Det er samtidig viktig å være oppmerksom på at det kan være ansatte som spesielt må ivaretas. Et annet moment er at arbeidstakere fra andre land kan rammes hardere enn de som er født og oppvokst her i landet. Jeg tenker da spesielt på de som har oppholdstillatelse knyttet til arbeidsforholdet, sier Ivarsen.

Hun sier DNV GL i disse dager reduserer bemanningen med ca. 100 arbeidstakere innen avdelingen for olje og gass i Norge. – Vår erfaring er at en nedbemanning ikke rammer arbeidstakere i alderen 50–60 år spesielt hardt. Med ny pensjonsalder på 72 år har disse har fortsatt mange år igjen i arbeidslivet. Derimot ser vi at yngre arbeidstakere ikke tar nedbemanning noe lettere enn eldre. Mange har akkurat fått jobb etter studier, kjøpt et sted å bo og kanskje etablert familie, sier Ivarsen, som er opptatt av at vernetjenesten og bedriftshelsetjenesten involveres tidlig i prosessen.

Bedriftshelsetjenesten må i slike prosesser ifølge Ivarsen være i kontinuerlig beredskap og hun er opptatt av at de som ikke er organisert også blir tatt vare på.

– Det er stor forskjell på de som går frivillig med sluttpakke og de som tvinges til å gå. Mange tar det svært tungt og nærmeste leder har i slike tilfeller et stort ansvar. Det er viktig at slike samtaler tas personlig og ikke for eksempel i form av en video-link, sier hun.

Ledelse og fremtid

Johnsgaard peker i sin artikkel på hvor avgjørende en god dialog mellom ledelse og arbeidstakere er. *Ledere som våger å møte den enkelte ansikt til ansikt – er åpne, svarer ærlig på spørsmål, bruker tid, lytter og involverer seg personlig, omtales positivt av arbeidstakerne. Noen forteller også at lederen har vært til stor hjelp på veien videre – både som samtalepartner om aktuelle jobber og konkret i arbeidet med å finne ny jobb.*

Ivarsen mener det er viktig å bevare lojaliteten til bedriften selv om man rammes av nedbemanning.

– Det er lett å bli sint, men det er ofte ikke bedriften som er årsaken til behovet for nedbemanning, men markedet som har blitt svekket. Derfor er det viktig å bevare et godt forhold til tidligere arbeidsgiver når man skal gå videre i livet og søke nye utfordringer, sier hun.

Johnsgaard er inne på noe av det samme. – Selv om arbeidstakerne ikke kan få

jobben tilbake, er det mulig for en leder å bidra til at han eller hun ikke mister troen på framtiden, men i stedet opplever å få støtte og hjelp til en ny start.

Parat vil tidlig inn i prosessene

Parat har 14 advokater og jurister i tillegg til regionkontorer og en stor forhandlingsavdeling som har kapasitet til å hjelpe medlemmer som har blitt oppsagt, eller som står i fare for å miste jobben.

– Det er svært viktig at vi kommer tidlig inn i prosessen og ber både medlemmer og tillitsvalgte å ringe oss for hjelp straks de får kjennskap til nedbemanningsprosesser på sin arbeidsplass, sier Anders Lindstrøm som er leder for Parats juridiske avdeling.

Han sier arbeidsgiverne har plikt til å informere de tillitsvalgte om planlagte og vedtatte nedbemanninger så raskt som mulig.

– Arbeidsgiver er forpliktet til å gi de tillitsvalgte alle relevante opplysninger skriftlig, begrunnelsen for oppsigelser, antallet arbeidstakere som kan bli berørt og forslag til kriterier for utvelgelse av de som eventuelt skal sies opp. Alt dette skal drøftes med oss før tiltak iverksettes, men det forutsettes at vi raskt blir kontaktet, sier Lindstrøm.

Forhandlingsjef i Parat, Turid Svendsen, sier de allerede er engasjert i denne type prosesser i store og flere små bedrifter.

– Vi har et apparat av forhandlere og advokater som står klare til å besøke de bedriftene som blir berørt for å gi råd og støtte til alle de ansatte som nå frykter for jobbene sine i tiden fremover. Ved å komme tidlig inn i prosessen bistår vi med en mer ryddig nedbemanning, vi vurderer om omfanget er reelt, om det finnes andre stillinger i konsernet for de oppsagte og ser om oppsigelsene er gyldige. Vi vil også delta i forhandlingsmøter med det enkelte berørte medlem, sier Svendsen.

Parat
informerer

Arbeidsledigheten stiger

Arbeidsledigheten i Norge steg til 4,5 prosent i juni, ifølge nye sesongjusterte tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB). Om lag 124 000 personer var arbeidsledige i juni, viser de såkalte AKU-tallene som er lagt frem. Fra perioden februar–april til mai–juni har om lag 8000 flere personer blitt ledige, noe som gir en økning på 0,3 prosentpoeng.

Selv om flere personer er blitt ledige, har antallet sysselsatte økt med 11 000 fra mars til juni. Målt som andel av befolkningen

mellom 15 og 74 år er økningen på 0,1 prosentpoeng. Sjøføkonom Steinar Juel i Nordea Markets mener ledighetstallene var noe høyere enn ventet.

– Men det er ingen voldsom grunn til å hoppe i stolen likevel. Tallene viser en økning i antallet som søker jobb, og det er fortsatt en viss økning i sysselsettingen, sier han til Dagens Næringsliv.

SSB påpeker at økningen i ledighetstallene er innenfor feilmarginen, men at de er i tråd med en stigende trend.

Søknad om utdanningsstipend

En av medlemsfordelene i Parat er at du kan få utdanningsstipend. Parats hovedstyre setter av penger til stipend hvert år, og i år er det satt av 600 000 kroner. Første søknadsfrist er 1. oktober.

– Stipendordningen gir medlemmer som tar ansvar for egen kompetanseutvikling støtte til utdanningen. Parat dekker inntil 75 prosent av utgiftene, maksimalt 20 000 kroner per år, sier opplæringsansvarlig i Parat Tove Løhne.

Arbeidsgiver har plikt til å sørge for at de ansatte får den opplæringen de trenger i jobben sin. For de som søker til støtte til utdanning som er relevant for den

jobben de har, er det et absolutt krav at de først søker arbeidsgiver om støtte. Et eventuelt avslag på slik støtte, må ligge ved søknaden.

– Årsaken til dette er at arbeidsgivere ikke skal kunne overlate ansvaret for videreutdanning til Parat, sier Løhne.

Elektronisk søknadsskjema finner du på parat.com og på «Min side».

Ny klimabok

I boken «Broen til fremtiden» gir ledere fra fagbevegelse, kirke, miljø- og studentbevegelse, sammen med eksperter på olje, juss, økonomi, landbruk og fiskeri, ulike perspektiver på hvordan det kan være mulig å bygge et fornybart Norge.

Andreas Ytterstad er redaktør av boken som er finansiert av 17 bidragsytere, deriblant Parat, Fagforbundet, Norsk tjenestemannslag (NTL), LO i Oslo, Naturvernforbundet, Framtiden i våre hender, Greenpeace, Skaperverk og Bærekraft, Concerned Scientists Norway, Natur og Ungdom, Besteforeldrenes klimaaksjon og For Velferdsstaten.

Arbeidstakere med flere arbeidsgivere

Parat registrerer at flere medlemmer har mer enn én arbeidsgiver, og ber om at alle arbeidsgivere blir registrert i medlemsregisteret.

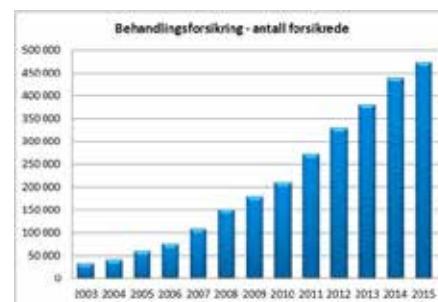

For å få bistand uavhengig av arbeidsgiverforhold, må alle arbeidsgivere man har være registrert i Parats registre. Informasjon kan formidles via «Min side» på parat.com eller på e-post: medlem@parat.com.

Nær 500 000 har privat behandlingforsikring

Gjennom arbeidsgiver er det nå 430 000 arbeidstakere som har behandlingforsikring, mens rundt 40 000 nordmenn har tegnet slik forsikring selv. Sett opp mot antall sysselsatte i Norge er det dermed 18 prosent av de sysselsatte som har behandlingforsikring.

Administrerende direktør i Finans Norge, Idar Kreutzer, skriver i en pressemelding at behandlingforsikring er et ansattegode som er med på å redusere sykefraværstiden og ventetiden for ansatte som står i helsekø.

Illustrasjon fra Finans Norge.

Foto: Norwegian

Norwegian har sagt opp hovedverneombud

Lars Stinessen er Parat-medlem og var hovedverneombud under vårens pilotstreik i Norwegian. I slutten av juni fikk han sparken på grunn av «uakseptabel opptreden». Advokat i Parat, Christen Horn Johannessen, sier Norwegian begrunner oppsigelsen med at selskapet ikke har tillit til ham på grunn av det de omtaler som «uakseptabel opptreden som ansatt kaptein og i rollen som hovedverneombud».

Horn Johannessen sier Parat og Norwegian Pilot Union (NPU) står 100 prosent bak piloten og vil ta saken til retten.

Medlemsfordeler

Det er laget en fullstendig oversikt over Parats medlemsfordeler. Tilbudet strekker seg fra juridisk bistand i arbeidsforhold og privatrettslig rådgivning, til ulike rabattordninger.

Folderen «Medlemsfordeler 2015» finner du i elektronisk versjon under «medlemsfordeler» på parat.com.

Parats regions utvalg (RU)

■ RU region Nord:

Leder: Lars Raymond Holm, Luftfartstilsynet

E-post: Lrh@caa.no

Johanne Hagerupsen, Høgskolen i Harstad

E-post: johanne.hagerupsen@hih.no

Øivind Østbø, Remiks

E-post: oivind.ostbo@remiks.no

Anne-Katrine Thomassen, Brønnøysundregistrene,

E-post: akt@brrreg.no

Tor-Fredrik Olsen, Finnmark Fylkeskommune

E-post: tor.fredrik.olsen@ffk.no

■ RU region Midt:

Leder: Jannike Hanssen, Statens vegvesen

E-post: jannike.hanssen@vegvesen.no

Morten Mørch, NTNU

E-post: morten.morch@ntnu.no

Siri Finseth, Helse Nord-Trøndelag

E-post: siristinessen.finseth@helse-nordtrondelag.no

Grete Kambuås, Boots apotek

E-post: gretkam@online.no

Marit Holstad Aarsæther, Høgskolen i Volda

E-post: maritaa@hivolda.no

■ RU region Øst:

Leder: Hilde Margrete Bjørklund, Cappelen Damm AS

E-post: hilde.bjorklund@cappelendamm.no

Bente Iren Tollefsen Moen - Statens Pensjonskasse,

E-post: bente.iren.moen@spk.no

Stein Grindheim - SAS Ground Handling

E-post: stein.grindheim@sas.no

Ronny Kjønso - Asko Øst

E-post: ronny.kjonso@asko.no

Anja P. Ahlstrøm – NIBIO

E-post: Anja.Ahlstrom@nibio.no

■ RU region Vest:

Leder: Rune Skaar, Bergen kommune

E-post: rune.skaar@bergen.kommune.no

Vidar Alfei, NAV Økonomiteneste

E-post: vidar.alfei@nav.no

Hege Solbakken Sæbø, Stavanger Aftenblad AS

E-post: hege.solbakken.saebo@aftenbladet.no

Wibecke Søråas Onarheim, Gulating lagmannsrett

E-post: wibecke.soraas.onarheim@domstol.no

Gro Nondal Buvik, Sognekraft AS

E-post: gro.nondal.buvik@sognekraft.no

■ RU region Sør: (IKKE OPPDATERT ETTER VALGET)

Leder, Paal Hermann Seivaag, NAV Kristiansand

E-post: paal.hermann.seivaag@nav.no

Mari-Ann Bakkeland, Kongsberg kommune

E-post: Mariann.bakkeland@kongsberg.kommune.no

Nina Ødegård, Høgskolen i Buskerud

E-post: nina.odegard@hibu.no

Mona Steffensen, Byggmakker

E-post: mona.steffensen@eftevaag.no

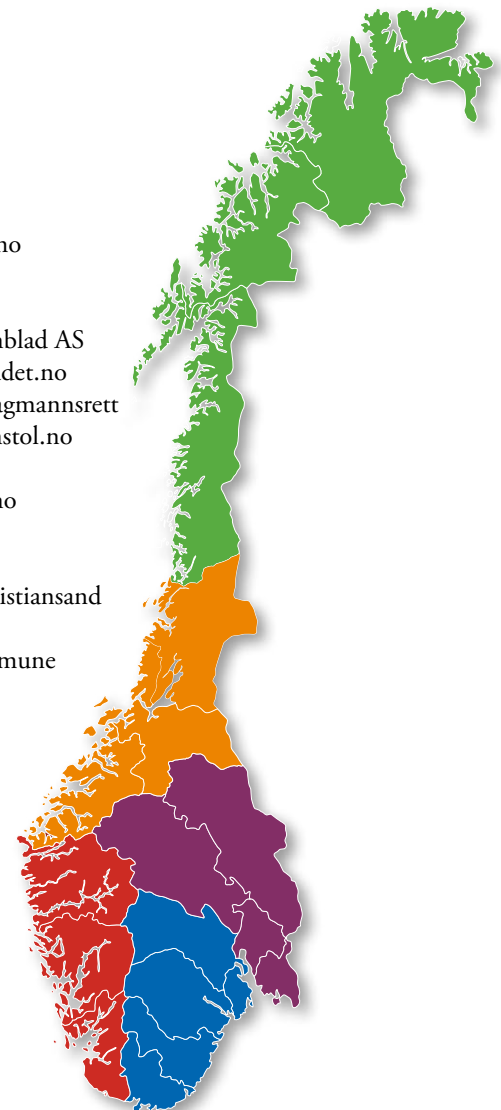
Alrek Vedeler, Tønsbergs Blad

E-post: vedeler@yahoo.no

Sairan Palani

E-post: palanisairan@gmail.com

(observatør fra Farmasiforbundet)

Spørsmål til juridisk og forhandlingsavdelingen i Parat

Vi som gir svar i denne utgaven av Parat er:

Alexander Iversen,
Forhandler

Vetle W. Rasmussen,
Advokat

Anders B. Lindstrøm
Leder juridisks avd.
Advokat

Katrine Andresen Roald
Advokat

Bjørn Are Sæther
Rådgiver

Lene Liknes Hansen
Advokat

Har du spørsmål til juristene eller til forhandlingsavdelingen, kan du sende spørsmålene til trygve.bergsland@parat.com. Vi hjelper deg som medlem med alle typer problemstillinger knyttet til arbeidsforhold og tolkning av avtaleverket. Du kan også ta kontakt med oss når det er behov for skriftlig og muntlig rådgivning i forbindelse med omorganisering, nedbemanningsprosesser, ferie, arbeidstidsordninger, trygdespørsmål og lignende.

Lønnskrav

Jeg jobber i staten og har fått mange nye arbeidsoppgaver som etter min mening gjør det aktuelt å levere inn krav om økt lønn etter hovedtariffavtalens bestemmelser (2.3.4, 1a.). Arbeidsgiver sier at jeg må vente til neste år, fordi det var forhandlinger om andre krav etter denne bestemmelsen tidligere i år. Kan han gjøre det?

Jonas

Svar: Ja, i utgangspunktet kan han det. Arbeidsgiver og arbeidstakerorganisasjonene kan avtale at denne typen forhandlinger kan avgrenses til én eller to ganger per år. Du kan fremme kravet nå, men hvis dere har avtalt å bare forhandle en gang i året, må du vente til neste avtalte forhandling. At du fremmer et krav som ikke blir forhandlet nå, er ikke til hinder for at du kan fremme krav i 2.3.3-forhandlinger i mellomtiden.
Alexander

Regler ved nedbemanning

Ved nedbemanning snakkes det ofte om sosiale forhold og at ansatte med den korteste ansienniteten likevel ikke blir oppsagt. Hva slags forhold er det egentlig her snakk om?

Trygve

Svar: Ettersom arbeidsmiljøloven fastsetter at det skal foretas en interesseavveining mellom arbeidsgivers fordel og arbeidstakers

ulempe ved oppsigelse, plikter arbeidsgiver å vurdere konsekvensen for den enkelte ansatte. Dette er grunnlaget for hvorfor arbeidsgiver skal vurdere de sosiale forholdene ved en oppsigelse.

Med sosiale forhold menes forhold som gjør det vanskeligere for deg enn for kollegaene dine å miste jobben. Gjeldsbyrde, aleneforsørgeransvar, spesielle familieforhold eller at ektefellen nylig har mistet sitt arbeid, er her relevant. Hvis alle ansatte er like vanskelig stilt, er det ikke grunnlag for å legge vekt på det. De fleste av oss har jo blant annet en god del gjeld. Det kan også være tale om forhold som gjør det vanskeligere for deg å få ny jobb. Herunder lite utdannelse, en veldig spesifikk kompetanse som ikke ellers er etterspurt, helsemessige forhold eller begrensede språkkunnskaper.

Vetle

Ferieavvikling

Jeg har bedt om å benytte min siste ferieuke i høstferien, men har fått avslag. Nå sier arbeidsgiver at jeg ikke kan overføre denne ferien til neste år, men må ta den ut senere i høst. Det har jeg ikke lyst til. Har man ikke krav på å overføre to uker ferie?

Annette

Svar: Arbeidsgiver skal drøfte ferien med deg, og skal gi beskjed om når du har rett på ferie to måneder i forveien. Dersom du først får beskjed om at du ikke kan få ferie i høstferien nå, vil jeg anbefale at du ber den tillitsvalgte ta opp dette med arbeidsgiver. Fristen for arbeidsgiver er imidlertid kun en ordensregel, og du har ikke rett til å avvikle ferien i høstferien.

Overføring av ferie skjer først dersom det er avtalt med arbeidsgiver, eller dersom arbeidsgiver ikke har pålagt deg å ta ferie. I ditt tilfelle fremstår det imidlertid som om arbeidsgiver vil fastsette en uke i løpet av høsten, dersom du ikke selv velger en. Plassering av denne uken må imidlertid drøftes med deg.

Katrine

Fast ansettelse

Jeg har vært ansatt som vikar i en virksomhet siden 1. mai 2012, altså i over tre år nå. Er jeg da å anse som fast ansatt i virksomheten? Jeg mener det er noen nye regler om dette.

Ida

Svar: Midlertidig ansattes rett til fast ansettelse reguleres i arbeidsmiljøloven paragraf 14-9 (6). Du opplyser at du er vikar, og jeg legger da til grunn at du utøver arbeid i stedet for en annen eller andre slik det er beskrevet i arbeidsmiljøloven.

Det er riktig at det er kommet nye regler på dette området. Etter de tidligere reglene var det slik at en vikar var å anse som fast ansatt etter å ha vært sammenhengende ansatt i virksomheten i mer enn fire år. Etter endringene i arbeidsmiljøloven er det nå slik at vikarer som har vært sammenhengende ansatt i virksomheten i mer enn tre år, er å anse som fast ansatte.

Dette er imidlertid regulert i en egen endringslov, og den nye treårsregelen gjelder kun arbeidsavtaler som er inngått etter at loven trådte i kraft 1. juli 2015. Treårsregelen vil derfor ikke gjelde deg som har en løpende avtale inngått i mai 2012.

Lene

Sykemelding og nedbemanning

Jeg jobber i en bedrift som i løpet av høsten skal nedbemanne kraftig. Det kommer dels til å skje ved at ansatte kan søke sluttpakker, og deretter ved oppsigelser dersom ikke mange nok tar sluttpakke. Jeg har vært sykemeldt i en lengre periode, og lurer på om jeg kan bli sagt opp når jeg er sykemeldt?

Tobias

Svar: Arbeidsmiljøloven paragraf 15-8 har et absolutt vern mot oppsigelse som er begrunnet i sykdom de første tolv månedene etter at du ble sykemeldt. En sykemeldt arbeidstaker kan likevel bli sagt opp dersom grunnlaget for oppsigelsen er bortfall av arbeidsoppgaver. Arbeidsgiver har imidlertid

bevisbyrden for at det ikke er sykdommen som er den reelle begrunnelsen for oppsigelsen. Arbeidsgiver må derfor kunne dokumentere en saklig utvelgesprosess, og at oppsigelsen er saklig begrunnet i virksomhetenes behov.

Anders

Videreutdanning og lønn

Jeg har nylig fullført en videreutdanning som jeg har god bruk for i min jobb i kommunen. Utdanningen tok jeg ved siden av full jobb. Har jeg krav på høyere lønn, og i tilfelle hvordan går jeg frem?

Nora

Svar: I hovedtariffavtalen for kommunal sektor er det en forhandlingsbestemmelse om kompetanse som man kan benytte i slike tilfeller. Dersom utdanningen din er relevant for din nåværende stilling i kommunen, kan du kreve forhandlinger etter denne bestemmelsen. Blir dere ikke enige, er det arbeidsgivers siste tilbud som gjelder. Avgjørelsen kan ikke ankes eller tvistebehandles. Rent praktisk må du ta kontakt med din lokale Parat-tillitsvalgt som vil kreve forhandlinger på dine vegne.

Bjørn Are

PARAT KRYSSORD

		XORD	FIOLIN-ENE	BY I HELLAS	BORT FULL AV PIGGER		FRYSE	OVER-FØRE		SKUER	FLAM-BERTE	KAN MAN GRIPE SAKEN	KORG	
		.no												
		→									↓	STERK LAKKE		
		GRESK BOK-STAV					KRETS-ENE							
							LAND I AFRIKA							
		HJEMME-ARBEID								DRIKK SITTE TIL HEST			FOR-STERKE	
		MAKELØS KVINNE						BIBEL-NAVN				GRIPES TOKSIN		
		TRENDY						PLAGG (fl.)						
		↙			FORAND-RINGER									
					RENE									RENKE
EURO-PEERE								4 + 5 VASKE			TONE FAGORD			
ARKADE	INSEKT STEDET							SANSEN TETTE LUKER						
↘					UT-VALGT STROPP									
PLANTE-LIV	↙	NR. 1	OPP-FØRE	BANNER	↘	PRO-SENTEN	ANONYM	GÅTE-FULLE			↓	ORDNER SENGEN		
DOVEN				TEMPEL-RIDDER				PRYD		LOVNAD		DATA-GIGANT		
MÅNE TIL JUPITER				KOSTE-LIG				FOR-BINDING		GJEST-GIVER		OVER-KLASSEN	OPP-HEVER	
↙														
													SVÆRT GODT	
													VOKST	
SOLGUD			MYNT-ENHET				SKLI		GJEN-KLANG			STROPP		
			VIL SI				STYKKE PAPIR		SE			SÅPE		
HAV-ØRNER								UVIRK-SOMME						
								PROTE-STERTE					KOPI-ERTE	
SVELLE OPP	LAGER SAUELDY KAN VEIER VÆRE						BEDRA			STUDERE				
							UNG-DOMS-ORG.			DRIKK				
↙														
				FEET					RØYK-STUENE				FJERN-SYN	
				FORRÅD					SJER				HÅR-PRYDEN	
BY I ALBANIA							FISKEN			SATT IKKE		GNAGDE		
							AVSTIV-ERE			HVILE		HYPO-TESE		
BANN-SKAP									KNA			BRUN-ALGE		
									PUSSIGE			SKRIDER		
= NORGE		TIDL. ORG.					SMÅ DUKER						ENHET	
		KORN-BUNT					LØSE-MIDDEL							
DYR				KAN STAUR VÆRE						AMORIN-EN				
				SLETTE						ART.				
AV-SLUTTE							NY-DANNE							
AVGASS						HAN FRA NOTRE DAME					KIMET			

Løsningen på kryssordet i medlemsbladet Parat nr.3 – 2015 var: «PARAT ØNSKER ALLE SOL, SOMMER OG TID»

De tre heldige vinnerne er: May-Britt Skjelbred, Skage, Johannes Nymo, Oslo, Sven Farnes, Tønsberg.

Vi trekker ut tre vinnere hver gang. Send løsningen til redaksjonen, enten som e-post til trygve.bergslund@parat.com eller ordinær post til: Parat, Postboks 9029, Grønland, 0133 Oslo

Husk å merke e-posten/konvolutten «Kryssord 4/2015»

Premie: CEMO Tranchè sett for den perfekte kokk. Leveres i gave-eske som inneholder stor kjøkkengaffel og kniv i tillegg til kokebok og krydder (se foto).

Frist for å sende inn løsning på neste kryssord er: 9. november 2015.

Løsning: .....

Navn: .....

Adresse: .....

SUDOKU:

Sudoku-oppgaven går ut på å plassere sifrene 1 til 9 slik at alle de loddrette og vannrette radene inneholder sifrene 1 til 9 én gang (slik at også hver 3 × 3-boks inneholder alle sifrene én gang).

		1		7	6	3		
7			8					
9						1	6	7
	1	9	5		7			
	4		9	3		6		
	3	5		6	8	9	7	1
	9		7					5
1		4		5				
	7						8	

Lett

4			2				7	
	2		7	6			8	4
3		8		4			1	
	4							7
9								
	5		9					
2	8			9				
1			6			5		
			8			6		

Middels

		5			7		3	1
			8					
		2	4			8		7
	2	8	7			9		
					2			
4	7				3			
							1	6
	1	9						
8				5				4

Ekspert

B	K	Q	B	C	A	S	E	R	T	A	C	U	O	P
B	O	O	A	I	Z	B	Y	K	B	L	Y	O	T	C
H	I	L	V	E	R	S	U	M	I	O	T	K	R	L
M	Y	O	T	I	S	M	J	Q	S	V	E	S	E	O
P	P	N	V	O	S	D	I	A	C	U	T	N	D	O
E	P	D	O	M	N	I	E	N	A	O	O	A	E	P
S	P	O	T	A	G	V	D	E	G	K	V	M	G	R
E	S	N	S	R	A	R	S	N	L	H	O	R	A	E
T	P	Å	O	I	D	I	O	W	I	I	A	U	R	V
N	O	Y	R	B	G	O	R	B	A	R	I	M	S	I
A	L	R	M	O	M	K	V	E	E	N	B	Z	A	L
N	E	D	I	R	B	R	E	E	M	L	S	I	S	O
C	T	M	A	N	T	O	V	A	R	L	L	E	S	P
C	O	R	A	T	O	F	O	R	M	I	A	E	A	A
L	E	O	N	A	L	I	M	E	H	N	R	A	R	N
Y	E	I	S	L	E	B	E	N	L	L	U	H	I	T

KRYSS OG TVERS:

Hvilket ord står IKKE i diagrammet?
Det ordet er oppgavens løsning.

ALMERIA	HULL	SWANSEA
ARNHEM	KOUVOLA	TETOVO
BIRMINGHAM	LEEDS	TORINO
BISCAGLIA	LIVERPOOL	TREDEGAR
BOLTON	LONDON	TRELLEBORG
BOR≈S	MANTOVA	
BRINDISI	MARIBOR	
CASERTA	MILANO	
CORATO	MURMANSK	
DOVER	NANTES	
EISLEBEN	NAPOLI	
FORMIA	ROSTOV	
HAMBURG	SASSARI	
HILVERSUM	SPOLETO	

ANAGRAMKRYSS:

Til venstre for skillestreken er løsningsordene, og her er bokstavene stokket om i anagrammer. Finn ut hvilke ord det er snakk om og skriv dem inn i feltet til høyre (kun vannrett). Én bokstav står riktig plassert allerede. Når du er ferdig, stikker du om på bokstavene som er nummerert. Dette er løsningsordet som kan skrives inn i feltet nedenfor. Stikkord for løsningsordet er «Klebe».

B	I	E	B	U	K				3				
L	A	S	S	I	E								4
R	O	F	E	I	L							2	
K	U	K	A	S	T		1						
R	E	I	S	T	E								6
E	N	O	R	M	T				7				
T	R	E	T	T	I					5			

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

Parats treningside med hjernetrim
 Sender du oss løsningen på alle oppgavene på denne siden, er du med i trekningen av et Elvang INCA pledd av 50 prosent alpakaull, 40 prosent fårell og 10 prosent mikrofiber. Målene er 130x200 centimeter.
Frist for å sende inn løsningen er 9. november 2015.
 Vi trekker én vinner hver gang. Send løsningen til redaksjonen, enten på e-post til trygve.bergslund@parat.com, eller ordinær post til: Parat, postboks 9029 Grønland, 0133 Oslo.
 Husk å merke e-posten/konvolutten «Hjernetrim 4/2015».
 Vinneren av hjernetrim i 3/2015 er Kari Nordland, Trysil.

Omstilling og nye satsningsområder

I dag er det forunderlig å tenke tilbake på hvordan Norge har forholdt seg til den situasjonen som har herjet verdensøkonomien siden finanskrisen i 2008. Som vi husker ble den verste stormen ridd av med daværende regjeringens motkonjunkturpolitikk. Siden den gang har Norge vært i en modus hvor vi har sett på oss selv som annerledeslandet, der folk flest ikke har måttet kjenne på den økonomiske krisen som herjet i andre land. Vi oppfatter kanskje oss selv som beskyttet mot nedgangen fordi vi har olje og gass, og verden i overskuelig fremtid har behov for dette for å dekke sitt umettelige energibehov.

I dag vet vi at slik er det ikke. I dag kjenner også Norge på de økonomiske nedgangstidene med hurtig økende arbeidsledighet og en svak krone som gjør at prisene på forbruksvarer øker samtidig som lønnsveksten vil være lav. Situasjonen kommer som en følge av strukturelle forhold i verdens oljeøkonomi som gjør at den en gang så verdifulle oljen ikke lenger gir den avkastningen vi har vent oss til.

Har vi nå en økonomisk krise? Regjeringen fastholder hardnakket at dette ikke er en krise. De omtaler det som et nødvendig skifte fra oljedrevet økonomi til en økonomi drevet av noe annet. Hva dette andre er, er foreløpig ganske uklart.

Det er mulig å være både enig og uenig med regjeringen. Vi kan si at Norge nå gjennomgår en økonomisk krise. Ikke nødvendigvis som en følge av ledighet, svak krone og prisvekst, selv om dette rammer mange hardt. Men en krise fordi Norge ikke har klart å forberede seg på noe som før eller siden måtte komme, og ikke er forberedt når grunnlaget for oljeøkonomien nå har blitt veldig svak.

Det Norge nå opplever er ikke noe nytt sett i et historisk perspektiv. Det er nok mer vanlig enn uvanlig at omstilling av både virksomheter og nasjonale økonomier ikke skjer før det er nødvendig. Det er overveiende sannsynlig at også Norge nå har kommet til dette punktet der vi må omstille oss, selv om olje og gass også i overskuelig fremtid vil være viktige eksportvarer for landet.

Vi er enig med regjeringen i behovet for omstilling. Hva gjør så regjeringen for å stimulere til det? Selv om deres mantra så langt har vært at vi ikke står overfor en krise, må politikken og tiltakene være ekstraordinære. De må også ha en formening om hva dette skiftet skal være. Det er nødvendig for å vite noe om hvilken kompetanse vi skal satse på fremover gjennom opplæring og etter- og videreutdanning.

Helse- og omsorgsteknologi kan være et satsningsområde. Er det én ting vi vet med ganske stor sikkerhet, er det at

befolkningsveksten i verden vil være enorm. Mange av disse menneskene vil leve lenger enn de gjør i dag som følge av bedre levekår for mange. Samtidig vil stadig flere ha behov for pleie og omsorg. Sannsynligvis i et omfang menneskelige hender ikke vil være i stand til å levere for å tilfredsstille behovet. Med andre ord vil etterspørselen etter helse- og omsorgsteknologi som kan avlaste det menneskelige arbeidskraftbehovet innenfor denne sektoren sannsynligvis bli formidabel og være et satsningsområde som kan utvikles her i landet.

Et annet satsningsområde burde være fornybar energi. Verdens behov for energi er uuttømmelig samtidig som tilgangen i altfor stor grad er begrenset til fossile energikilder. Dette misforholdet står seg ikke inn i fremtiden dersom klimamålene skal nås. Noe verdens forbrukere sannsynligvis vil kreve skjer når vi i stadig økende grad rammes av klimaendringer som skyldes menneskelige utslipp. Fornybare energikilder må dermed videre- og nyutvikles.

Regjeringen skal ikke nødvendigvis drive frem skiftet, men de må legge til rette for det. Det må skje gjennom tiltak til blant annet opplæring og videreutdanning av folk med oljerelatert kunnskap og kompetanse. I tillegg må regjeringen gjøre det enklest mulig for de som er hardest rammet av dagens situasjon til å omstille seg. Om regjeringen tar inn over seg situasjonen og ansvaret for å legge forholdene til rette for at skiftet kan skje, får vi det første svaret på i forslaget til statsbudsjett for 2016.

Hans-Erik Skjæggerud

Hans-Erik Skjæggerud
Leder i Parat

Foto: Trygve Bergslund

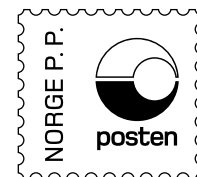
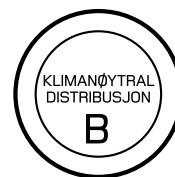
Nå betaler Gjensidige ut kundeutbytte igjen!

I syv av de siste åtte årene har du som har vært kunde hos oss fått kundeutbytte. I år får du 12,9 % av det du betalte for de individuelle forsikringene i fjor. Pensjonsprodukter gir ikke utbytte. Logg deg inn på gjensidige.no/ys, og se hva utbyttet blir i år.

Dersom du ennå ikke er kunde; gå inn på gjensidige.no/kundeutbytte og se hva du ville fått hvis du hadde vært kunde. Bli kunde nå, så er du med neste gang!

Returadresse:
Parat
Boks 9029 Grønland
0133 OSLO

YS-medlemskapet ga Ole Marius gullrente

Rentenivået er rekordlavt, men det kan likevel være mye å spare på å bytte bank. Ole Marius Sætrevik fikk over ett prosentpoeng lavere rente gjennom YS-fordelene i Gjensidige.

Sparer flere tusen i året

–Jeg ble mildt sagt overrasket, sier Ole Marius Sætrevik. Rørleggeren fra Bergen hadde vært kunde i den samme banken hele livet. Men da han skulle kjøpe ny leilighet, kom det fram at betingelsene i gammelbanken ikke hadde holdt tritt med utviklingen i markedet.

–Jeg er nok et klassisk eksempel på en kunde som ikke følger med - og som i tillegg hadde en bank som ikke spilte på lag, konstaterer 32-åringen med et skjevt smil.

Han bestemte seg umiddelbart for å bytte bank, og valget falt på Gjensidige.

–Vilkårene i Gjensidige Bank var svært gode i utgangspunktet. Derfor ble jeg gladlig overrasket da det viste seg at medlemskapet i YS-forbundet Parat ga meg enda lavere rente, sier Ole Marius. Han nølte ikke med å flytte boliglån, øvrige banktjenester og alt av forsikringer til Gjensidige.

–Til sammen sparer jeg flere tusen kroner hvert år. En del skal jeg putte i banken, resten går til hobbyen min, som er å reise, smiler Ole Marius.

Gode medlemsfordeler

YS har forhandlet frem en svært god avtale med Gjensidige Bank. Den gir deg som er medlem i et YS-forbund meget fordelaktige renter på bolig-, billån og sparing. I tillegg får du rabatt og gode vilkår på skade- og personforsikringer. Les mer om YS-fordelene på gjensidige.no

Kundeservice

Ole Marius anbefaler andre YS-medlemmer å gjøre seg kjent med fordelene i Gjensidige.

–For min del er det viktig at Gjensidige fremstår som et fremoverlent selskap med hensyn til både priser, brukervennlige tjenester og kundeservice. Jeg setter pris på å ha en kundefordel som alltid er tilgjengelig og gir gode råd med utgangspunkt i min livssituasjon.

Foto: Linn Kristin Løvøas

– Jeg sparer flere tusen kroner årlig gjennom YS-fordelene i Gjensidige, sier Ole Marius Sætrevik (32) fra Bergen.

Priseksempel boliglån inntil 50 % av verdigrunnlag

Eff. rente 2,32 %, 2 mill.
o/25 år, totalt: 2.631,824,-
(Pris for nye lån per 04.09.2015.
Vilkårene kan bli endret.)
Gjelder for YS-medlemmer som bruker Gjensidige Bank aktivt.

Gjensidige